

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Christophori Cellarii Compendium Antiquitatum
Romanorum**

Cellarius, Christoph

Halae Magdeburgicae, 1774

VD18 10161015

Sect. I. De Diis.

urn:nbn:de:gbv:45:1-17085

LIB. I.
DE SACRIS ROMANORVM a)

SECT. I.
DE DIIS.

CAP. I.
DE ORDINE ET DIVISIONE
DEORVM.

§. I.

 In sacrorum gentilium descriptione primum de ipsis diis illorum, eorumque ordine ac diuisione, aliquid prænotandum est. Omnes dii, saltem plurimi, fama meritorum in cælum fuerunt opinione hominum sublati. Vnde CICERO *lib. I. Tuseul.*

a) De religione ac sacris veterum Romanorum commentati sunt: MICH. ANGEL. CAVSSEVS DE LA CHAVSSE, cuius *musæum Romanum* merito sibi hic vindicat locum: GVILIELM. CHOVLIVS libro *de religione Romanorum*, qui sæpe variisque linguis in lucem prodiit: BVRCK. GOTTH. STRVVIVS in *antiquitatum Rom. Syntagmate*; siue *de sacrorum ceremoniis*. His addi possunt,
Cellar. Antiquit. A

2 Lib. I. de sacris Romanorum

Tuscul. quæst. cap. 12. totum prope celum, inquit, nonne humano genere completum est? id quod alii tantum ad minores deos, ex heroibus factos, referebant, ut idem ex antiqua lege adfert TULLIVS lib. II. de legib. cap. 3. Ipse autem non du-

sunt, qui, quum generatim de religione gentium superstitionarum scripserunt, simul sacris veterum Romanorum lucem adtulerunt: GERARD. videlicet IO. VOSSIVS, de theologia gentili; siue de origine ac progressu idololatriæ: DAN. CLASENIVS in theologia gentili, quæ non solum separatim emissa; sed etiam in tom. VII. thes. ant. Græcar. Gronovii p. I. translata fuit; IO. S. LAVRENTIVS in variis sacris gentilium, in quibus de eorum religione, diis, templis, cet. agitur, quæ itidem in memorato thesauri antiquitatum Græcarum tomo, p. 133. existant: EDVARDVS BARO DE CHERBURY, cuius liber de religione gentilium errorumque apud eos causis ab EZECH. SPANHEMIO animaduersionibus illustratus est, quæ vol. IV. part. I. p. 128. miscellaneorum Lipsiensium nouorum inueniuntur: ANDR. SCHOTTVS tractat. de prisca religione & diis gentium: BALTH. BEBELIVS dissert. IV. de theologia gentili, ex antiquis nummis illustrata: ANT. BANNIERIVS in la mythologie & les fables expliquées par l'histoire: STEPH. FOURMONTIVS in reflexions critiques sur les histoires des anciens peuples: BERNH. DEMONTFAVCON in antiquité expliquée. ROB. MILLARSII, MICH. MORGVESII, THOM. TENNISONII aliorumque non mentionem facio, in quibus percensendis operam suam collocarunt: IO. ALB. FABRICIVS bibliogr. antiquar. cap. VIII. p. 232. BURCK. GOTTH. STRVVIVS bibliotheca antiquitatum generali, eius syntagmati antiquit. Rom. præmissa & ven. SIGM. IAC. BAUMGARTENIVS not. ad historiam vniuersalem, tom. III. p. 505. Veteres generis huius scriptores profanos & sacros itidem tacitus prætereo.

dubitat, etiam maiorum gentium deos a nobis, id est, hominibus, profectos in cælum esse, vti demonstravit *lib. I. Tuscul. quæst. cap. 13.* Quamuis autem sapientiores vanitatem deorum agnoscerent, riderentque multitudinem, vt de SOCRATE, PLATONE, CICERONE constat; b) tamen, quod abusus ita inualuerit, in præsentis nobis omnium, etiam vulgi opinione creditorum, numinum demonstranda est ratio atque conditio, vt caligo illorum temporum & miseranda hominum cæcitas magis magisque adpareat.

§. II.

Diuisio deorum c) erat in *maiorum gentium &*
A 2 *mi-*

b) Idem ex aliorum testimoniis patet. MAXIMVS Tyrius dicit: *in eo leges ubique terrarum atque opiniones convenire videbis, deum esse unum regem omnium & patrem: huic multos additos esse deos alios, qui supremi illius filii sint & quasi in imperio collegæ.* In eo græcus cum barbaro, mediterraneus cum insulano, sapiens consentit cum stulto, *diff. I. p. 7. ed. DAVISII.* Reliqua veterum hac de re effata exhibent: PETR. DAN. HVETIVS *quæstion. Alneran. lib. II. cap. 2. p. 80. seq. 10.* DOVGTEVS *analect. nou. test. p. 88.* THOM. GALEVS *not. ad Iamblichum de myster. Aegypt. p. 199. & 266. 10.* ALB. FABRICIVS *in delectu argumentorum & syllabo scriptor. de verit. relig. christ. p. 312. & bibliograph. antiqu. lib. VIII. cap. 5. p. 232.* RADVLPHVS CVDWORTHVS *system. intellectual. cap. IV. p. 517. ed. cel. 10.* LAVR. MOSHEMII: IOS. AVERRANIYS *in lezzioni toscane num. IV. quod opus post mortem auctoris cura FRANC. ANTONII GORII Florentiæ prodiit.*

c) Præter antiquiores, HESIODVM, APOLLODORVM, cum alijs scriptoribus *historiæ poeticæ*, a THOM. GALEO,

4 Lib. I. de sacris Romanorum

minorum deos. Quam distinctionem ipse CICERO dicto ex *Tusculan. quest.* loco a patricio Romanorum ordine ad cælum & deos adplicuit.

Maiorum gentium dii, qui & *magni* vocantur, distinguebantur in *consentes* & *selectos*, ut AVGVSTINVS *lib. V. de ciuit. Dei cap 13.* exposuit. *Consentes*, qui ita etiam in marmoribus adpellantur, apud GRVTERVM *in script. p. XIII.* definiuntur, quod ii fuerint, quos Iupiter ad concilium d) ad-

hi-

LEO, Paris. MDLXXV. coniunctim editis: DIODORVM *Siculum*, HYGIVM, aliosque *mythographos latinos*, a THOM. MVNCKERO Amstelod. MDCLXXXI. in lucem emissos; præcipue vero VARRONEM & CICERONEM, de diis paganorum hominum scripserunt: LILIVS GREG. GYRALDVS *syntagm. de historia deorum*: ALEXANDER AB ALEXANDRO *genial. dieb.* a TIRAVELLO illustratis: VINCENTIVS CHARTARIUS *in imaginibus deorum*: ABRAAM. ORTELIVS *deorum dearumque capitib.* PETRVS MVSSARDVS *histor. deorum*: FRANC. POMEVS, cuius *pantheon mythicum* factis notum est. Præter EILHARDI LVBINI *facem poeticam* addi possunt: SAM. PITISCVS *lexic. antiquit. Rom.* BERNARD. MONTFAUCONIVS, iam laudato opere egregio, *antiquité expliquée* inscripto, & vterque *Græuianus & Gronouianus thesaurus*. Ex numinis fabulosa de diis historiae lucem accenderunt: PATIVS, VAILLANTIUS, BEGERVS, SPANHEMIVS; ex geminis vero CHIFFLETIVS, GOLTZIUS, GORLÆVS, BELLORIUS, WILDIVS. De reliquis taceo.

d) Hi duodecim dii *consentes*, id est, *confidentes* vel *consentientes* dicti sunt, quia consilarii Iouis habebantur. Istis numinibus *confessus* deorum constituebatur. Mentionem illius inscriptio apud GRVTERVM *p. II. num. II.* facit, cui ea addi possunt, quæ hac de re erudite

CLAVD.

hibuerit, numeranturque duodecim. ENNII versiculis, ab APVLEIO de deo *Socratis* conseruatis, ita expressi sunt:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,

Mercurius, Ioui, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

His maioribus addebantur, quos *selectos* dicebant, octo, vt putatur: Ianus, Saturnus, Genius, Sol, Orcus, Liber, Tellus, Luna.

Minorum gentium dii fuere, quos dixere *indigetes*, e) quod nomen etiam habemus apud LIVIUM *lib. VIII. cap. 9.* TIBVLLVM *lib. II. eleg. 5. v. 46.* Quales fuerint, MACROBIVS *lib. I. somn. Scip. cap. 9.* ex HESIODO his versibus, latine translatis, effert:

A 3

in-

CLAVD. SALMASIVS *not. in Spartian. vit. Adr. cap. XIV. tom. I. script. hist. August. p. 138.* ex priscis lapidibus aliisque veterum testimoniis obseruauit. Ob eundem confessum etiam dii vocantur *παῖδες*, de quibus, præter laudatum SALMASIVM, EZ. SPANHEMIVS *not. ad Callim. hymn. in Iou. v. 67. p. 28.* STEPH. LE MOYNE *not. ad var. sacr. p. 382.* GISB. CVPERVS *lib. IV. obs. 3. & Harpocrat. p. 149. & 152.* inprimis vero GEORG. D'ARNAVD de diis *παῖδες* videndi sunt.

- e) Hi *indigetes* dii, qui & *semidei* vocantur, a *semonibus*, siue *semihominibus*, qui illis inferiores sunt, & ab OVIDIO *ibid. v. 81. plebs superum* vocantur, sunt distinguendi. Ab his *nouensiles* differebant, qui ex peregrinis diis recepti & de nudo magistratus auctoritate consecrati erant: conf. PETR. FABRVM *lib. III. semestr. cap. I. p. 2.* & GERH. IO. VOSSIVM *etymolog. tom. I. operum pag. 346.*

6 Lib. I. de sacris Romanorum

*indigetes diui fato summi Iouis hi sunt
quondam homines, modo cum superis humana tu-
entes*

largi ac munifici, ius legum nunc quoque nacti.
Homines ergo fuerunt, propter beneficiorum me-
moriā pro diis culti a posteris, vt: Hercules,
deus Fidius, Castor, Pollux, Aesculapius, Quiri-
nus, siue Romulus, Priapus, Vertumnus & vir-
tutum ac potentiarum nomina, Fortunæ, Salu-
tis, Honoris, Pietatis, Libertatis, Concordiæ,
Mentis, Pudicitæ, Fidei, Victoriæ, Iuuentutis:
nam & his aras & templa exstruxerunt.

In minorum deorum censu erant etiam dii *ru-
stici & plebei*, quorum præcipuus Pan, siue Syl-
uanus; aut, si distincti hi fuerunt, cognati tamen
& eiusdem munëris; item: Pales, dea pastorum,
Flora, Pomona, & qui supra indigetibus adnume-
ratus est, Priapus, porcorum custos, Robigus &
Epona, de qua MINVCIVS *Felix cap. XXVIII.* &
nos ad illum. His ministri iungebantur Fauni,
Satyri, Sileni. Quo pertinent etiam nymphæ va-
rii generis, montium, siluarum, agrorum, quæ
singulari nomine Dryades, Hamadryades, Naia-
des aliisque vocabulis adpellantur. In plebeiis diis
erant etiam *domestici*, Lares, Penates, Forculus,
Cardia, ceteri; item: Cloacina & alia monstrosa
nomina. Nuptiarum præter maiores Iunonem,
Venerem, Hymenæus proprius erat. Fuit etiam
Terminus, quem rusticis diis, vel regionum ad-
numeres. f) §. III.

f) Secundum vetus ius pontificium, cuius CICERO *lib. II.*
de

§. III.

Præterea aliæ classes deorum erant minorum ;
quibus tamen maior aliquis, vel plures ex iis præ-

A 4

fide-

de legibus cap. 8. meminit, tria constituuntur genera deorum. I. *Dii maiorum gentium*, qui omnibus erant communes & pro paganorum hominum opinione res humanas, immo totum vniuersum, administrabant, postquam sese ex terra, quam ipsos primum incoluisse isti adfirmabant, in Olympum ob hominum ingrauentia scelera contulerant: conferantur: IO. MARS-
HAMVS canon. chronic. ad sec. IV. p. 53. PETR. DAN. HVEIIVS concord. rationis & fidei, lib. II. cap. 12. p. 138. & PETR. BURMANNVS Ion. fulger. cap. I. p. 226. Hi maiorum gentium dii in *consentes* & *selectos* diuisi sunt. Ad *consentes* relati fuere Iuno, Apollo, Diana, Mercurius, Minerva, Mars, Venus, Neptunus, Ceres, Vulcanus, Vesta; ad deos autem *selectos*: Ianus, Saturnus, Genius, Sol, Luna, Orcus, Bacchus, Bona dea, quæ etiam Fauna, Fatua & Vesta prisca est adpellata. II. *Minorum gentium dii*, siue ea numina, quæ ob merita caelestibus adnumerata sunt, itidem varii erant ordinis. Alii enim dii vocati sunt *indigetes* ac *semidei*, vt Hercules, Deus Fidius, Castor & Pollux, Aesculapius, Quirinus: alii *semonum*, quasi *semihominum*, nomen habuerunt, Vertumnus videlicet, Priapus, cet. Alii *nouensiles*, de quibus supra dixi, adpellati sunt. Duobus his generibus numinum accesserunt: III. *virtutes diuinae*, vt Fortuna, Pietas, Iustitia, Salus, Victoria, Pax, Felicitas, Securitas, Spes, Prouidentia, Concordia, Fides, aliaque numina.

His addita est *plebs deorum*, quæ vero inter se erat diuersa. In hunc censum cadebant *di rustici*, tam maiores, vt Pan, Sylvanus, Terminus, Bonus euentus, Robigus; quam minores, vt dea Rufina, Collatina, Vallonia, Tutilina, cet. II. *dii, qui parturientibus*

præ-

sidebant. Tales fuere *marini* dii & *aquatiles*, quorum præfides Neptunus, Oceanus, Thetys, quibus suberant tamquam ministri Tritones; aut Triton & Nereus ac Nereides nymphæ, dii fluminum & fontium, ut Tiberinus pater erat: etiam nymphæ lacuum, ut Egeria. g)

Dii

præerant, ut deus Consequius, dea Mena, Iuno Flouina, Sentinus, Pilumnus, aliaque horrenda nomina. III. *matrimonii præfides*, quo Hymenæus, Domiducus, Virginensis, Subigus, Viriplaca, aliique pertinent. IV. *dii, variis hominum actionibus præfecti*, Volupia videlicet, Iuuentus, Angerona, Cloacina, Feronia, Liburna, Adeona, Abeona. V. *numina aquatilia*, ad quorum classem Tritones ac nymphæ fluuiatiles pertinent. VI. *auerrunci dii*, ut Auerruncus, Febris, Paor, Pallor, Tempestates. VII. *Singularem ordinem adiuncti deorum* constituunt, ut Bellona, Nemesis, Cupido, Gratia, Salacia, Cabiri, Lares, Penates, Lemures, Furia, Parca, Nymphæ, cet.

Ad nullam certam classem *dii peregrini* referri possunt, ut Isis, Serapis, qui & Osiris dictus est, Anubis, Apis, Harpocrates, Canopus fuerunt. Hæc omnia, quæ breuissimis dixi, pluribus illustrant præter supra memoratos GYRALDVM, CAUSSEVM & VOSSIVM, BVRC. GOTTH. STRVVIVS *Synt. ant. Rom. cap. I. p. 63. seq.* & SAM. PITISCVS *lex. ant. Rom. De ceteris numina diuidendi rationibus THOM. REINE-SIVS inscript. p. 3. seq.* consuli potest.

g) Nymphæ Romanorum diuersi fuere generis. Aliæ enim montibus: aliæ fontibus, campis, mari aliisque locis præerant. Fuerunt nihil aliud, quam feminæ antiquissimis temporibus celebriores. Sic Egeria Numæ familiaris: *Acca Laurentia* Romuli nutrix: *Anna Perenna* Didonis soror: *Carmenra* Euandri mater: *Flora* notissimum scortum fuit. Sæpe Nymphæ a locis,

cis,

Dii *inferi*, quorum præses Pluto, siue Orcus, qui & Iouis Stygii & Ditis patris nomen habet, vxoremque Proserpinam, Cereris filiam. Pertinent huc generatim omnes dii manes, quorum minister erat Charon portitor: ministræ Furia; seu Eumenides; siue Diræ, quæ nominantur: Alecto, Megæra, Tisiphone. Quo & Parcæ pertinent, Noctis filia: Clotho, Lachesis, Atropos, quia circa funera versantur: licet alii superis eas adnumerent. Iudices quoque inferorum huc trahendi sunt: Minos, Aeacus, Iouis filius, Rhadamantus.

§. IV.

Dii *auerrunci* h) colebantur, ut malum auerterent, nec nocerent: quales fuere: ipse Auerruncus, Fascinus, vnde: *præfiscine dixerim*, Febris, Pallor, Pauor, Robigus & similes.

A 5

§. V.

cis, vbi commorari credebantur, sunt adpellatæ, Corycides videlicet, Dodonides, Iimenides, Lelegeides, cet. In antiquis monumentis dormientes amphorisque nitentes reperiuntur: conf. LVC. HOLSTENIVM *comm. in vet. pictur. nymphæum referentem tom. IV. thes. ant. Rom.* GRÆVII p. 1800. & GEORG. FABRICIVM *descript. vrb. Rom.* p. 119.

h) *Auerrunci* dii ii fuerunt, qui mala ab hominibus auerterent. Quæ opinio ex antiquissima veterum sententia de duobus principiis, quorum alterum bonum, alterum vero malum esset, fluxit, vti de hac re plura observant: PETR. BAELIVS *lexic. histor. & crit. tom. IV.* p. 868. ed. germ. IAC. THOMASIVS *de stoica mundi exustione*, p. 29. & IO. ALB. FABRICIVS *bibliograph. antiquar. cap. VIII.* p. 238. De ipsis auerruncis diis OLAVS BORRICHIVS *ant. vrb. Rom. facie*, cap. X. §. 8. & MARTIN. LIPENIVS *de strenis*, cap. I. §. 6. agunt.

§. V.

Præter hos erant dii *peregrini*, ex peregrinis gentibus aduecti Romam, vt: Isis, Serapis, siue Osiris, Cybele, siue magna mater, Mithra, Persarum deus: conf. *CURTIVS lib. IV. cap. 13.* & alii. Tandem aliquid de diis *litterarum ac artium* dicendum erit: Apolline, Minerua, siue Pallade, Musis, siue Camenis, eorumque sedibus, fluminibus, fontibus. Hæc sufficiant de diis eorumque in classes distributione.

§. VI.

Sic creditum a vulgo paganorum fuit. Sapientiores ethnici sub fabulis physicam interpretationem quærebant; nec iis tantum contenti fuere, quas in planetarum nominibus etiam nunc expositiones retinemus; aut etiam in aliis astris, non errantibus, vt Herculis; sed subtiliori etiam interpretationi intenti fuerunt, vt ad elementa quoque decurrerent, quamuis incerti semper & instabiles, vt solet in falsis rebus & erroribus.

§. VII.

Eiusmodi interpretationes physicas bene multas habet *MACROBIUS*, quem alibi adlegabimus. Sufficiat nobis, ex *TERTULLIANO*, antiquissimo christianorum scriptore, aliquid in hanc rem adnotasse. Hic *lib. I. aduers. Marcion. cap. 13. pag. 439. indignas substantias*, inquit, *ipsi illi sapientia professores deos pronuntiauerunt, vt Thales aquam, vt Heraclitus ignem, vt Anaximenes aërem, vt Anaximander vniuersa celestia, ut Strato cælum & terram, vt Zeno aërem & aetherem, vt Plato sidera,*
quæ

quæ genus deorum igneum adpellat; & paucis interiectis: ipsa vulgaris superstitio communis idololatriæ, quum in simulacris de nominibus & fabulis veterum mortuorum pudet, ad interpretationem naturalium refugit, & dedecus suum ingenio obumbrat figurans Iouem in substantiam feruidam, & Iunonem eius in aëriam, secundum sonum Græcorum vocabulorum; item Vestam in ignem, & Camenas in aquam, & magnam matrem in terram seminalia demessam, lacertis aratam, lauacris rigatam. Sic & Osiris, quod semper sepelitur, & in viuido queritur, & cum gaudio reperitur, reciprocarum frugum & viduorum elementorum & recidiui anni fidem argumentantur: Sicut aridæ & ardentis naturæ sacramenta leones Mithræ philosophantur.

CAP. II.

DE IOVE.

§. I.

IVPITER, qui in nummis scribitur *Iuppiter*, ab antiquis etiam in recto casu *Iouis*, a CICERONE exponitur *iuuans pater*. Nam lib. II. de nat. deor. cap. 25. ipse, inquit, *Iuppiter*, id est, *iuuans pater*, quem conuersis casibus adpellamus a iuuando Iouem, a poetis pater diuumque hominumque dicitur. Homo fuit, Saturni, regis Cretenfis, filius, de cuius ortu, educatione, morte & sepulcro MINVCIVS FELIX cap. XXI. & XXII. LACTANTIUS lib. I. diuin. institut. cap. II. & de altaribus eius eodem libro cap. 21. sect. 41. consulantur. Vnde etiam
mo.

modo *imberbem* statuerunt veteres, id est, puerum, siue paruum, quem *Veiouem* adpellabant, de quo OVIDIUS *lib. III. fast. v. 430.* GELLIUS *lib. V. cap. 12.* legantur: adde notas nostras ad MINVCIVM FELICEM p. 75; modo vocatur *barbatus*, grandines & fulmina iaciens.

§. II.

Epitheta eius & cognomina sunt plurima, ex quibus potiora & frequentius occurrentia hæc sunt:

I. *Optimus maximus.* CICERO *lib. II. de nat. deor. cap. 25.* *Iupiter a maioribus nostris Optimus maximus dicitur: & quidem ante Optimus, id est, beneficentissimus; quam maximus, quia maius est certeque gratius, prodesse omnibus, quam opes maximas habere.* Nulli autem deorum, præter Ioui, tribuerunt ethnici hæc coniuncta cognomina.

II. *Seruator, Conseruator,* in marmorum inscriptionibus passim legitur.

III. *Tonans, fulgurans* i) itidem in inscriptionibus, & apud poetas etiam christianos PRVDENTIVM,

i) Iouis *tonantis* fit mentio apud PROPERTIVM *lib. IV. eleg. I.* STATIVM *Theb. lib. VIII. v. 408.* LVCANVM *pharsal. lib. I. v. 195.* GRVTERVM *inscript. p. XXI. num. 6. p. CCXXXII. ab. 4. p. LXXII. num. 5.* & in nummo apud LÆVIN. TORRENTIVM *not. in Sueton. vit. Aug. cap. XXIX.* Probe vero Iupiter *tonans* a Ioue Capitolino, cui pari modo *tonitrua* & fulgura adsignantur, distinguendus est, quod ex SVETONIO *vit. Aug. cap. XCI. §. 4.* patet: adde PETR. BVRMANNVM *Iou. fulgerat. cap. XIV. p. 318.* & SAM. PITISCVM *not. ad Sueton. p. 219.*

VM, SEDVLIVM & similes, qui etiam deum sæpe absolute *tonantem* vocant.

IV. *Stator*, de cuius nominis origine LIVIVS *lib. I. cap. 12.* hæc habet: *at tu pater deum hominumque, hinc saltem arce hostes: deme terrorem Romanis, fugamque sædam siste. Hic ego tibi templum Statori Ioui, quod monumentum sit posteris, tua præsentis ope servatam urbem esse, voueo.* k)

V. *Feretrius*. Origo huius nominis habetur apud LIVIVM *lib. I. cap. 10.* Nomen ipsum est a *feretro*, l) quo arma, quæ dux duci detraxerat, publice a victore gestabantur, ut Ioui suspendentur, inde dicto FERETRIO, qui etiam templum sub eo nomine habuit. Exempla sunt apud

k) Ab hoc templo Iouis *statoris*, in palatii radice posito, diuersum erat illud, quod a M. Attilio Regulo votum & exstructum fuit, ut LIVIVS *lib. X. cap. 36.* testatur. In nummis Antonini Pii & Gordiani figura humana, a tergo nuda conspicitur, quæ dextra hasta nititur; sinistra vero fulmen tenet cum hac inscriptione: IOVI STATORI. A Græcis scriptoribus, nominatim DIONYSIO *Halicarnasseo*, sæpe *Ζεύς ὀφθαλμῶν* vocatur. Conferantur: GUIDO PANCIROLLVS *descript. urb. Rom. tom. III. thes. ant. Rom.* GRÆVII, p. 339. & SAM. PITISCVS *lex. ant. Rom. tom. II. p. 363.*

l) Eandem deriuandi rationem & IAC. PERIZONIVS *animadu. hist. cap. VII. p. 248.* amplexus est, quamquam alii *Feretrium* Iouem a ferendis spoliis vel victimis sic dictum fuisse, credunt. Legantur: IAC. DALECHAMPIVS *not. ad Plin. lib. II. cap. 53.* IO. FREINSHEMIVS *not. ad Flor. lib. I. cap. 10. §. 6.* ONVPHR. PANVINIVS *de triumphis, cap. VIII.* ANTON. FIGHIUS *annal. urb. Rom. p. 128.* & IVL. CÆS. BVLENGERVS *de triumph. cap. XXXVII.*

apud FLORVM *lib. I. cap. I. §. II. cap. XII. §. 9. & PROPERTIVM*, qui ita canit *lib. IV. eleg. II. v. I. nunc Iouis incipiam causas aperire Feretri. & v. ult.*

hinc Feretri dicta est ara superba Iouis.

VI. *Capitolinus*, m) a Capitolio, vbi templum habebat amplissimum, ita dictus. Origo est apud LIVIVM *lib. I. cap. IO.* vbi de æde Iouis, in Capitolio dedicata, quam mox vocat *inclytum templum*. Hinc CICERO eum *Capitolinum* dixit absolute *orat. pro domo sua cap. penult.* his verbis: *quocirca te, Capitoline, quem propter beneficia populus Romanus Optimum, propter vim Maximum nominat, precor ac quæso.* n)

VII.

m) Conf. PLINIVM *panegy. cap. CXIV. §. I.* Capitolino isti Ioui *optimi maximi* cognomen datum fuit. Eius & sæpe in inscriptionibus fit mentio, vti ex GRVTERO p. XVIII. *num. 3. p. CCCXXXII. num. 3. p. MIX. num. 5.* cognosci potest.

n) Nomen a celebri illo Capitolino monte, in quo eius templum constitutum fuit, accèpit, de cuius fatis multa TACITVS *lib. III. hist. cap. 72.* tradidit. Habebat hoc templum cellam, præ reliquis sacram, quæ nemini profano patebat, & in quo duæ aureæ coronæ, quarum alteram Galli, alteram vero Carthaginenses Ioui *optimo maximo* consecrauerant, custodiebantur. In eodem templo & Iunonis sacellum fuit, in quo anseres sacri ali & in arca lapidea libri Sibyllini conseruari solebant. De Iouis Capitolini ornamentis, fulmine videlicet aureo, MINVCIVS FELIX *Octau. p. 218. ed. GRONOVII*, & LIVIVS *lib. XXXII. cap. I. de barba aurea PERSIVS cap. XXI. sat. II. v. 58.* & SVETONIVS *Calig. cap. LII. §. 2.* & de sceptro aureo OVI-

DIVS

VII. *Imperator*. Diximus de eo ad *PLINII panegyricum cap. V. sect. 4.* Iouem & *Imperatoris* titulo in Capitolio cultum fuisse, vnde omen Traiano sumebatur, quum templum Iouis ingrederetur & forte *populus imperator, imperator* clamaret, Iouem precans, ipsum etiam Traianum imperatorem futurum esse, vti statim etiam factus est. *LIVIVS lib. VI. cap. 29. Quintius triumphans signum Præneste deuectum Iouis imperatoris in Capitolium tulit.*

VIII. *Latiaris*; siue *Latialis*. *CICERO orat. pro Milone, cap. XXXI. tuque, inquit, ex tuo edito monte Latiaris, sancte Iupiter, aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti.* Hic colebatur latinis feriis in monte Albano, de quibus infra in festis. Vide interim, quæ ad *orat. illam* notauimus. Adde *LACTANTIUM diuinar. instit. lib. I. cap. 22.* Hæc præcipua sunt cognomina. o) Alia, a locis variis desumpta, vbi colebatur, in *indice Lactantiano* vide.

CAP.

DIVS fast. lib. V. v. 45. videndi sunt: adde *IAC. OISELIVM & IAC. GRONOVIVM vor. ad memoratum Minucii Felicis locum p. 219. IVST. RYCVIVM de Capitol. cap. XIX. & SAM. PITISCVM lex. ant. Rom. tom. II. p. 359.*

o) Vocatus etiam est *anxurus*, teste *VIRGILIO Aeneid. lib. VII. v. 799. conseruator* in inscriptionibus apud *GRVTERVM p. XIX. num. I. XXII. 13.* & in nummis Domitiani & Diocletiani: *Ammon*, cui arietis cornua, a quibus & *cornigeri* nomen trahebat, vindicabantur, vti ex *MACROBIO saturn. lib. I. cap. 21. p. 305. SILIO Italico lib. IX. v. 298. p. 467. ed. DRAGEN-*

BOR.

DE IVNONE. p)

§. I.

IVNO, Iouis foror & coniux, aërem physice, ut diximus, videbatur significare. Addimus CICERONIS locum ex *lib. II. de nat. deor. cap. 26.*

aër,

BORCHII & LUCANO *pharsal. lib. IX. v. 514. p. 713.* ed. OVDENDORPII constat: *custos in inscriptionibus GRVTERI p. XIX. num. 6. & 7. & SENECA lib. II. nat. quæst. cap. 45. Elicius apud OVIDIVM lib. III. fast. v. 327. & PLINIVM lib. II. cap. 53. de quo & PETR. BVRMANNVS Iou. fulgerat. cap. IX. p. 286. videndus est: Herceus testibus OVIDIO ib. v. 284. & LUCANO pharsal. lib. IX. v. 979. Dolichenus in inscriptione apud GRVTERVM p. XX. num. 4. seq. inventor ibidem p. 21. num. 8. hospitalis, id quod ex CICERONE lib. III. de fin. cap. 20. patet, ut multa alia eiusmodi cognomina tacitus præteream, quæ recitarunt LIL. GREG. GYRALDVS *hist. deor. synt. II. p. 78. seq. IO. ROSINVS ant. Rom. lib. II. cap. 5. BVRG. GOTTH. STRVVIVS synt. ant. Rom. p. 84. 85. & SAM. PITISCVS lex. ant. Rom. tom. II. p. 357. seq.**

p) Sexum in diuinis numinibus plerique veterum paganorum hominum & nominatim Romani commenti sunt; ubi obseruandum est, vetustissimos eorum vim actiuam & procreandi res facultatem diis, passiuam vero, & uti dicitur, materialem causam deabus adscripsisse, quumque numina hæc cum ipsa natura rerum confunderent, factum est, ut deos *ἀρρενοθήλεις* statuerent, siue mares & feminas simul, qui idem in rerum productione efficerent, quod in hominum generatione mas & femina præstare solent, de qua Græcorum Romanorumque opinione GISB. CYPERVVS *apotheos. Homeri, p. 227. seq. IO.*

GAROL.

aër, ut Stoici disputant, interiectus inter mare & celum, Iunonis nomine consecratur, quæ est soror & coniux Iouis, quod & similitudo est aëris & cum ea summa coniunctio. Effeminarunt autem eum Iunonique tribuerunt, quod nihil eo est mollius.

§. II.

Epitheta ipsi tribuuntur etiam varia, ut:

1) *Regina*: CICERO pro domo cap. LVII: te, Iuno regina, precor: q) 2) *Con-*

CAROL. SCHOTTUS noua explicat. Homeri apotheos. p. 52. & IO. ALB. FABRICIUS bibliograph. antiqu. p. 235. videndi sunt. Saturno respondent Rhea, Mater deum, Idæa mater: Ioui Iuno, Diana, Minerua: Vulcano Proserpina: Marti Venus: Neptuno Salacia: Quirino Hora. Vti maribus Genii; sic feminis Iunones adtribuuntur. Conferantur: PLAVTVS *mercat. act. IV. scen. I. v. 24.* SENECA *epist. CX. p. 514.* TIBVLLVS *lib. III. eleg. ult.* PLINIUS *lib. II. cap. 7. p. 8. ed. GRONOVII* aliique, quo & hæc apud GRVTERVM p. XXV. num. 11. pertinet inscriptio: IVNONIBVS IVLIAE ET SEXTILIAE, vbi Iunones non sunt Sextilia & Iulia; sed earum Iunonibus siue geniis positus est hic lapis: adde IO. GEORG. GRÆVIVM *præf. ad rom. V. thesauri antiquitatum Romanar.* In alia inscriptione apud IAC. GVTherivM *de vet. iur. pontif. lib. III. cap. 16. p. 154.* ad natalitia festa Augusti & Tiberii cæsarum Genii thure & vino inuitantur, quumque ibidem & bonæ deæ fit mentio, GVTherivS credit, hoc nomine Iunonem, vxoris imperatoris genium, indicari; quod vero non admodum probabile esse videtur.

q) Adde LIVIVM *lib. V. cap. 21. & 22. lib. XXXVII. cap. 37.* inscriptiones apud REINESIVM p. 56. 57. & GRVTERVM p. IV. num. 7. 8. 12. p. XXIV. num. 6. & 7. p. MLXIII. num. 4. & IAN. BROVCKHVSIVM *not. in Propert. lib. IV. eleg. 5. v. 63. & 22.*

Cellar. Antiq.

B

2) *Conseruatrice*, in multis inscriptionibus : r)

3) *Sospita*; vel, vt in nummis est : *Sispita*. CICERO *pro Milone cap. X.* Lanuuium eius cultum memorat, cui *flamen prodendus fuerit a Milone distatore*. Vide, quæ ibi notauimus ex LIVIO *lib. XXI. cap. 62. & lib. XXII. cap. 1. lib. XXIII. cap. 31.*

4) *Lucina*, quatenus partui credebatur præsidere. Vnde illud TERENCE in *puerperio*: *Iuno Lucina, fer opem, & VIRGILII; Lucinæ experta labores*: s)

5) *Lacinia*. LACTANTIUS *lib. II. cap. 7. §. 16.* Iunonis Lacinia templum in Brutiis Italiae memorat,

r) vti patet ex GRUTERO p. XXV. 2. & 4.

s) Iunonem *Lucinam* a luce dictam esse, plerique consentiunt; quam ob causam vero nomen hoc ista acceperit, de eo inter se discrepant. Quoniam Iuno per ordinem partibus præerat, multi ex eo, quod lucem infantibus daret, eam ita adpellatam esse, sibi persuadent. Vide SIOS. LAURENTIUM *de sponsal. cap. I. IO. MEVRSIUM de puerperio cap. I. GUIDO PANCIROLLVS urb. Rom. descript. p. 362.* eam *Luciniam* adpellat; sed falso. Sine dubio Iunonem *Laciniam*, de qua VIRGILIUS *Aeneid. lib. III. v. 552. & PETR. BELLORIVS numism. Ephes. tab. III.* legendi sunt, in mente habuit, eamque cum *Lucina Iunone* confudit. Ad hæc in PLINII testimonio, ad quod prouocat, nec *Lucinæ*, nec *Lacinia Iunonis* facta est mentio. In omnibus enim probatis editionibus illud ita legitur: *quem Alexander Thebarum expugnatione captum in Cyme dicauerat eidem deo*: adde IO. GEORG. GRÆVIVM *præf. ad tom. III thes. ant. Roman.* Plura de Iunone *Lucina* adferunt: SAM. PITISCVS *lex. ant. Rom. tom. II. p. 357. & BYRC. GOTTH. STRVVIVS synt. ant. Rom. p. 88.*

rat, etiam LIVIVS *lib. XLII. cap. 3.* & VIRGILIVS *lib. III. Aeneid. v. 552.* A loco ita denominata fuit:

6) *Moneta*, a monendo t) sic Iuno dicta. CICE-
RO *lib. I. de diuinat. cap. 45*: *scriptum a multis est,*
quum terræ motus factus esset, ut sue plena procura-
tio fieret, vocem ab æde Iunonis ex arce extitisse: quo-
circa Iunonem illam adpellatam Monetam. LACTAN-
TIVS *lib. I. cap. 12. §. 11.* aliorum refert, nempe
ad Iunonis simulacrum, quod loquutum finge-
batur, quum a Veis Romam transferretur.

§. III.

Sunt adhuc cognomina, a locis, vbi præcipue
hæc dea colebatur, petita, cuiusmodi MINVCIVS
Felix cap. XXV. §. 16. sic collegit: *Iuno nunc Argi-*
ua: nunc Samia: nunc seuæ dicitur. VIRGILIVS
lib. I. Aeneid. v. 5. seq. potest esse interpres de epi-
thetis: *Samia & seuæ. u)*

B 2

CAP.

t) Adde HENR. DODWELLI *prælection. Cambden. p.*
730. In adpellationis huius rationem præcipue inqui-
rit DAVID. HOFMANNVS *diff. de dea Moneta §. IV. p.*
9. cui iungendi sunt: PETR. SEGNINVS *numismat. sel.*
p. 7. & IAC. DE WILDE *gemm. antiqu. p. 28.*

u) Sic etiam *Parulcia* dicta est, vti patet ex REINESII
inscript. p. 60. quam adpellationem ex eo istam acce-
pisse, cel. CHRIST. GOTTL. SCHWARZIVS *diff. de*
diis clauigeris §. XI. p. 25. suspicatur, quod veteres eam
partuum & matrimonii præsidem habuerint: adde
GVIL. FLEETWOODVM *syll. inscript. p. 10.* & GRO-
SEVM DE BOSE *diff. de Iano veterum p. 37. & 38.*
Præter hæc, varia habuit cognomina Iuno, de quibus
præsertim videndi sunt: LIL. GREGOR. GYRALDVVS
hystor. deorum syntagm. III. p. 113. seq. & IAC. SPO-
NIUS *miscellan. eruditæ antiquitatis p. 80. sq.* Inter
alia

DE MINERVA.

§. I.

MINERVA est vis ingenii & prudentiæ. Inde fingitur Iouis cerebro nata sine matre. x) Quidquid ergo ex ingenio & prudentia erat, tribuebant

alia dicta est *februalis*, quoniam mense februario sacra ipsi fiebant. Conferatur: IO. LOMEIERS *de lustrat. cap. IV. pag. 24. Iuga & Iugatina* in inscriptione apud GRVTERVM p. XXV. num. 3. quoniam coniuges iungebat: *pronuba*, quia nubentibus præerat, teste VIRGILIO *Aeneid. lib. IV. v. 166. ciuxia* a cingulo, quo sponsa ornata fuit, quam in rem legantur: BARN. BRISSONIVS *de ritu nuptiar. tom. VIII. thes. ant. Rom. GRÆVII p. 1028. & IO. GOD. VNGERVS anal. sacr. p. 25. De Iunone Argiua* CLAVD. SALMASIVS *exercit. Plin. p. 42. de Feronia* THOM. REINESIVS *inscript. p. 58. de Curize* GISB. CVPERVS *obseru. lib. II. obs. 2. & MARC. ZVER. BOXHORNIUS ad Plutarchi quest. Rom. LXXXVI. p. 1050. deque Caprotina* ARNOBIVS *aduersus gentes lib. III. p. 118. & MACROBIUS saturnal. lib. I. cap. II. euolventi sunt. De Iunone Cypra, Domiduca, Fluonia, Gabina, Gamelia, Kalendari, Nuptiali, Opigena, Populonia, Samia, Sororia, Vnxia, aliisque variis eius cognominibus nihil commemoro.*

x) Quia ex Iouis capite Mineruam eductam esse, fingeant veteres, ea *Capita*, ut nonnulli volunt, dicta est. Patet hoc præcipue ex OVIDII *lib. III. fast. v. 835. seq. ubi variæ nominis huius causæ adferuntur. Partus eius exhibetur in patera* apud MICH. ANGELVM CAUSSEVM *DE LA CHAVSSE insign. port. max. tab. 322. p. 322. cum quo ea conferri possunt, quæ LIL. GREG. GYRALDVS *synr. de ar. XI. p. 339. doctissimi**

ebant Mineruæ, vt: hominum in ciuitates con-
gregationem, cet.

§. II.

Inde πολισχος cognominata fuit apud PAVSA-
NIAM in *Laced. cap. XVII.* PINDARVM in *olymp.*
hymn. V. v. 23. Etiam conseruatio societatum,
quia ex ratione & prudentia est, Mineruæ imputa-
batur, teste CICERONE *pro domo cap. LVII: te Ca-*
pitoline, teque Iuno regina, et te custos urbis Mi-
nerua, qua semper adiutrix consiliorum meorum, te-
stis laborum extitisti, precor ac quaeso.

§. III.

Eadem & Pallas dicitur, y) ac præsertim arma-
ta fingitur, quia prudentia hominum urbiumque
fortissimum munimentum est: etiam bella; nisi ex
ratione & prudentia, numquam feliciter gerun-
tur.

B 3

CALLIMACHI ad *hymn. in Pallad.* interpretes &
LAVR. BEGERVS *meleagrid. p. 9. 24. & 25.* hac de
re obseruarunt. Fabula hæc ex eo orta fuisse videtur,
quod Mineruam vim ingenii & prudentiæ deamque sa-
pientiæ esse, statuerunt veteres; has vero mentis virtu-
tes in cerebro sedem suam habere, crediderunt: conf.
IAC. DE WILDE *select. numism. p. 98.* Figuram
eius varia ratione nobis veteres exhibent, vt ex PAV-
SANIA *Attic. p. 22.* APVLEIO *metam. lib. X. p. 346.*
& VIRGILIO *Aeneid. lib. VIII. v. 429.* patet, quibus
antea memoratus DE LA CHAVSSE *simulacr. deor.*
cap. IX. & X. & IO. NICOLAI de *substrat. vest.*
p. 51. adiungendi sunt.

y) De hoc nomine eiusque origine digni sunt, qui legantur:
LIL. GREG. GYRALDVS *syntagm. deorum XI. p. 340.*
CASP. PEVCERVS de *diuinat. p. 176.* SAM. PITI-
SCVS *lex. ant. Rom. tom. II. p. 579.* & ex priscis SER-
VIUS ad *Virgil. Aeneid. I. v. 43.*

tur. z) CICERO lib. III. de nat. deor. cap. 21, Iupiter, ait, genuisse Mineruam dicitur, quam principem & inuentricem belli ferunt. Olei etiam inuentionem a) huic tribuebant, ut ex VIRGILIO lib. I. Georg. v. 18. patet:

- - - oleaque Minerua
inuentrix.

CAP.

z) Ea de causa a poetis armifona & armipotens dicitur, ut apud VIRGILIVM Aen. Lib. VII. v. 544.

- - - tum numina sancta precamur
Palladis armifonæ.

In gemmis etiam Mineruæ armifonæ caput galeatum apud IAC. DE WILDE antiqu. gemm. illustr. p. 27. occurrit. Inde & pugnax ab OVIDIO lib. III. trist. eleg. 9. v. 7. & lib. I. eleg. 4. v. 76. bellatrix vocatur, quo & referri debet, quod Minerua sæpe cum victoria coniuncta in antiquis monumentis conspiciatur. Notum etiam est, deam hanc ipsam victoriæ nomine a veteribus cultam fuisse, quod satis EURIPIDES Ion. v. 487. & v. 1529. aliique scriptores testantur: conf. IO. MEVRSIVS lect. Atticis lib. V. cap. 20, EZ. SPANHEMIVS de Vesta & prytanibus græcor. tom. V. thes. ant. Rom. GRÆVII p. 693. & GISB. CVPERVS apotheos. Hom. p. 171. 172. Quibus addi potest, quod dea hæc inter numina tutelaria ac præfides urbium locum habuerit; ut pluribus probat NICOL. SCHWEBELIVS diff. de Ioue πολιούχῳ §. IV. p. 5. seq.

a) Multorum artificiorum inuentrix habebatur hæc dea, teste ISIDORO lib. XIX. cap. 20. qui Mineruam, inquit, gentiles primam lanificii usum monstrasse, banc etiam telam ordinasse & colorasse lanas perhibent. Olive quoque hanc dicunt inuentricem & fabricæ multarumque artium repertricem. Ideoque illi vulgo opifices supplicant. Præsertim ipsi tibiærum inuentio adsignata est, cuius rei varia apud veteres exstant testimonia,

CAP. V.

DE VESTA.

§. I.

VESTA non vno modo describitur: vel terra;
vel ignis, quod conciliant, quia ignes sub terra
sint. CICERO *lib. II. de leg. cap. 12. ab ἐστία*

B 4

foco

nia, quæ THOM. BARTHOLINVS *de tibiis lib. I. cap. 3. p. 17.* IUL. CÆS. BVLENGERVS *de theatro p. 221.* & GISB. CVPERVS *Harpocrat. p. 142.* collégerunt. Inde & Minerua *musica* nominatur a veteribus auctoribus, quam in rem PLINIUS *hist. nat. lib. XXXIV. cap. 8.* & ex recentioribus IVST. LIPSIVS *excursion. in Tacit. p. 173. 174.* ed. Paris. consulendi sunt. Quum & istud numen sapientiæ & artium liberalium præses habitum sit, in scholis, ludis atque gymnasiis maxime est cultum. Quare & statuæ eius, quas *hermathenas* vocabant antiquiores, in bibliothecis atque academiis ponebantur, cuius rei exemplum apud CICERONEM *ad Attic. lib. I. ep. 3.* habemus: conf. IAC. RÆVARDVS *coniect. lib. I. cap. 10. p. 18.* In eiusmodi Hermathenis Mercurius & Minerua coniungebantur, ad significandum, doctrinam, cui Minerua præerat, nihil sine eloquentia, cuius Mercurius habebatur præses, esse: vide IAC. SPONIVM *misc. eruditæ antiquitatis sect. I. art. 4. p. 9. seq.* EDMVNDVM FRIGELIVM *de stat. Rom. cap. XXIV.* Hinc & apud LAVR. BEGERVM *contemplat. dactyl. Gorlei p. 7. & 8.* ad aram Mineruæ philosophi disputantes conspiciuntur. Vti vero generatim omnium scientiarum; ita inprimis medicæ artis habebatur præses, credebantque veteres, eam potestate morbos sanandi instructam esse. Quæ etiam causa est, cur illa adpellata sit *Hygæa* apud PAVSANIAM *Atticis cap. 23. p. 54.* & SVIDAM *lex. tom. III.*

p. 824.

24 Lib. I. de sacris Romanorum

foco deducit. *Vesta*, inquit, quasi focus urbis, ut Græco nomine est adpellata, quod nos proprie idem Græcum interpretatum nomen tenemus. OVIDIUS fast. lib. VI. v. 291.

nec tu aliud Vestam; quam viuam intellige flammam.

ca-

p. 824. ed. CVSTERI ac *Peonia* itidem PAVSANIÆ *Attic. cap. II.* & cur *Minerua* & *Aesculapius* haud raro coniungantur, qua de re euoluendus est EZ. SPANHEMIVS *epist. IV. ad Morellum* p. 218. Præterea *Minerua medica* vocatur in hac apud GRVTERVM p. MLXVII, num. 3. inscriptione: MINERVÆ MEDICÆ CABARDIÆ, a quo ignoto loco p. LXXXI. num. 8. *Cabardiensis* adpellatur: adde THOM. REINESIVM *inscr.* p. 244. Huc & alia inscriptio pertinet, quæ apud ALDVM MANVTIVM *orthogr.* p. 198. IAN. GRVTERVM p. LXXXI. num. 9. & GISB. CVPERVM *apozheos.* Homeri p. 300. aliosque ita legitur: MINERVÆ MEMORI COELIA IVLIANA INDVLGENTIA MEDICINARVM EIVS INFIRMITATE GRAVI LIBERATA D. P. quam MARC. ZVERIVS BOXHORNIVS *quæst. Rom. cap. I.* p. 916. immerito pro adulterina & substituta inscriptione habet, ut recte monstrat IO. GEORG. GRÆVIVS *præf. ad tom. V. thes. ant. Rom.* Inuocabant eam ægroti & inter eos etiam ii, qui in templis eius incubabant ac per somnia auxilium ab ipsa exspectabant, quo recuperato, vota, antea ob morbi sanationem concepta, persoluebant. Plura de *Minerua*, medicinæ præside, dabunt: IO. HENR. MEIBOMIVS *comm. in iusiur. Hippocr.* p. 62. CHRIST. CELLARIUS *diff. academicis*, a venerando patre iunctim editis, p. 234. IO. HARDVINVS *nummis antiquis popul. & urbium illustrat.* in eius operibus selectis, p. 121. seq. IO. HENR. SCHVLZIVS *hist. medicin. period. I. sect. II. cap. I.* p. 74. EZ. SPANHEMIVS *epist. IV. ad Morell.* p. 218. ANTON. FRANCISC. GORIVS *ad museum Florent. tom. II.* p. 118. alique.

canit : paullo ante tamen , v. 267.

Vesta eadem est, quæ terra : subest vigil ignis utrique.
& v. 299.

stat vi terra sua : vi stando Vesta vocatur.

Genus & originem idem OVIDIUS memorato loco
v. 285. prodidit :

*ex ope Iunonem memorant Cereremque creatas
semine Saturni : tertia Vesta fuit. b)*

B 5

§. II.

b) Vesta Saturni ac Rheæ filia fuit. Sorores habuisse fertur Cererem & Iunonem & fratres : Plutonem, Neptunum & Iouem. Nonnulli Vestam ignem ; alii vero terram esse, statuunt ; quauis nonnulli recte obseruent, discrimen statuendum esse inter Vestam maiorem, Vrani siue cæli uxorem, & inter minorem, Saturni & Rheæ filiam, & uti per illam terram, sic per hanc ignem intellectum esse adfirmant. Multi Vestæ nullum extitisse simulacrum volunt, hancque in rem non solum ad OVIDIUM *fast. lib. VI. v. 291. 297.* sed & ad nummos veteres prouocant, qui sæpius Vestam solum sub igne ardente repræsentarent ; contrarium vero CICERO probat *lib. III. de nat. deor. cap. 32. & lib. III. de orat. cap. 3.* ac VIRGILIUS *Aeneid. lib. II. v. 296.* idemque confirmant nummi, qui Vestam, habitu matronæ, stolatam, & velato capite exhibent, uti ex IVST. LIPSIO loco excitato, p. 1081. EZ. SPANHEMIO *diatr. de Vesta & prytanibus Græcorum* p. 681. seq. & PETR. BURMANNO *Iou. fulgerat. cap. XIII.* p. 314. patet, qui Vestæ nomen ex eo ortum esse putat, quia dea hæc *vi sua stare* ; pro CICERONIS tamen adducto testimonio probabilius est, id a græco verbo *ἔστια*, *foco*, deducendum esse. CHRIST. BECKMANNVS *orig. latin. lingu. p. 355.* GERH. 10. VOSSIUS *etymol. voc. Vestalis tom. I. operum* p. 639. EDVARD. LEIGH *crit. sacr. p. 13.* ab ebraica voce *אֵשׁ* ignis & *בַּיִת* domi-

§. II.

Sic videmus, Vestam secundum fabulas Iunonis Cererisque sororem fuisse. De cultu Vestæ & Vestalibus infra dicemus.

CAP. VI.

DE CERERE.

§. I.

CERES, c) saturni filia, Iunonis & Vestæ soror, ut iam ex Ouidiano carmine cognouimus. In Sicilia habitasse dicitur, vnde & *Ennea* poetis Ceres est. Dicta est & *Ennensis* apud CICERO-

NEM

dominus vocabulum hoc deriuant. Quamuis vero dea hæc semper virgo fuisse crederetur, quia ignis nihil producat, ideoque & apud EVSEBIUM *lib. III. præpar. euang. cap. II.* a Porphyrio nunini huic virginis adscribatur habitus; atramen & *mater* ab antiquis est dicta, ut patet ex VIRGILIO *lib. I. Georg. v. 499. ex inscript. apud GRUTERUM p. CXXI. ex nummo apud EZECH. SPANHEMIVM de Vestæ & prytan. græc. p. 681. atque ex Vestæ simulacro, Puteolis reperto, quod in gremio infantem fert, apud IUL. CÆS. CAPACCIVM de reb. Neapol. lib. I. p. 242. idque ea ex ratione, quia & hæc Vestæ vulgo pro terra habebatur, & inter numina urbis præcipua tutelaria referebatur. De ipsa Vestæ, eius templis, cultu, simulacris, cet. plura exhibent præter memoratos celeberrimos viros, IVST. LIPSIVM & EZ. SPANHEMIVM: GERH. 10. VOSSIVS *de idolol. lib. IX. cap. 22. LIL. GREG. GYRALDVVS hist. deorum synt. IV. p. 150. ONVER. PANVINIVS de ciuit. Rom. cap. XXIX. IAC. DE WILDE gemm. illustr. p. I. seq. alique.**

c) De Cerere exposuit 10. HENR. EGGELINGIVS *mysteriis Cereris & Bacchi, quæ Bremæ MDCLXXXII. in lucem emissæ, & tom. VII. thes. ant. Græc. GRO- NIO VII denuo recusæ sunt. Variæ contra explicatio-*

nem

NEM *lib. IV. in Verrem cap. 49.* quia Sicilia frugum feracissima, quarum hæc dea inventrix dicebatur. d) VIRGILIUS *lib. I. Georg. v. 147.*

prima Ceres ferro mortales vertere terram instituit.
Quum enim filiam, a Plutone raptam, per orbem
ter-

nem EGGELINGII monuerat IOACH. FELLERVS in *actis eruditorum* ann. MDCLXXXIII. p. 144. aduersus quos quum iste eodem anno *cenfuram cenfuræ mysteriorum Cereris & Bacchi* edidisset, FELLERVS MDCLXXXV. respondit suamque de libro eius latam sententiam defendit. Multa etiam, ad fabulam de Cere pertinentia, exhibent: HIERON. ALEXANDER *antiqu. tabula marmor. explicat. tom. V. thes. antiq. Rom.* GRÆVII p. 747. seq. & MICH. ANG. CAUSSEVS *DE LA CHASSE deor. simulacris tab. VI. p. 772. memorati tom. thes. antiq.*

d) Idem confirmant: OVIDIUS *lib. V. metam. v. 341.* HYGINVS *fab. CCVII.* PLINIUS *lib. VII. cap. 56.* alii- que, quos larga manu exhibet THOM. DEMPSTERVS *paral. ad Rosin. ant. Rom. p. 142.* inde & *frugifera* apud GRVTERVM *inscript. p. XXVI, num. 8. & num. 9. mater agrorum* dicitur, ipsique corona, ex spicis facta, ab antiquis adscribitur: conf. TIBVLLVM *lib. I. eleg. I. v. 21.* aliosque, quos memorat CAROLVS PASCCHALIUS *de coron. lib. VII. cap. 15. p. 501.* vbi & spicas Cereri oblatas fuisse, obseruat. Ob eandem rationem ei agricolæ instrumenta sua, agris colendis & arandis inseruientia, dedicarunt, quia Ceres fruges invenerit, quum antea maiores eorum glandibus vitam sustentare debuerint, quod multa veterum auctorum testimonia confirmant; per glandes vero quoscunque arborum fructus intelligi, vt credam, mouet me locus XII. *tabularum*, in quo *glandem in alienum fundum procidentem colligere* permissum fuit: conf. IAC. RÆVARDVS *comm. in leg. XII, tabul. cap. XXVI. GVIL.*

terrarum requireret, e) varias gentes dicitur, siue fingitur potius, agriculturam docuisse.

§. II.

Epitheta illius præter localia, ante data, sunt: f)

1) *Alma*: apud VIRGILIVM *Georg. lib. I. v. 7.*
Liber & Alma Ceres.

2) *Flaua*: *ibid. v. 96.*

flaua Ceres alto ne quidquam spectat Olympo.
quia fruges maturæ flauescunt. Hinc frequenter
id

STVCKIUS *antiqu. conuiual. lib. II. cap. 8.* LVD. CÆL. RHODIGINVS *lib. XVI, lect. ant. cap. 3. p. 835.* CONR. RITTERSHVS. *ad leg. XII. tab. class. III. cap. 9.* ANT. AVGVSTINVS *ad leg. XII. tabul. §. 43.* Ut frugum inuentio Cereri; sic earum satio Triptolemo adsignata est, qui eam iussu Cereris hominibus monstraverit, ut testes sunt HYGIVS *fabul. cap. 147. 259. & 277.* multique alii apud THOM. DEMPSTERVM *paralip. ad Rosin. p. 143.*

e) Fiebat hoc duabus ardentibus facibus, de quibus OVIDIVS *lib. V. metam. v. 241.* aliique plures canunt. Inde & hæc dea ab eodem poeta *tædifera*, græce *δαδῆχος* est adpellata, epist. II. v. 42. adde LIL. GREG. GYRALDVMS *histor. deor. synt. XIV. p. 425.* In eius sacris eandem ob causam faces usurpabantur, ut LACTANTIVS *lib. I. diuin. institut. cap. 21.* testatur, quod ita fiebat, ut vnus ab ara facem accensam manu comprehenderet, & ad certum in templo locum se conferret, ubi alter eam expectabat, qui sumtam facem iterum alteri & sic porro tradebat, vti vetus obseruat scholiastes IUVENALIS *sat. XV. v. 141.* De Cereris sacris præceteris scripserunt: IO. MEVRSIVS in *Eleusiniis sacris tom. VII. thes. ant. Græc.* GRONOVII p. 109. & IO. HENR. EGGELINGIVS *loco memorato.*

f) De Cerere *cornigera* videatur EZECH. SPANHEMIVS *diff. VII. de usu & præstant. numism. tom. I. p. 394.* & de Ce.

id nominis pro ipsis frugibus positum est. Notum illud comici: *sine Cerere & Libero cer.* VIRGILIUS *lib. VIII. Aeneid. v. 187.*

dona laboratae Cereris Bacchumque ministrant.
LUCANUS *lib. VI. v. 381.*

- - - *satis est populis fluuiusque Ceresque.*
Chrysippus apud CICERONEM *lib. I. de nat. deor. cap. 15.* dixit: *aethera esse eum, quem homines Iovem adpellarent, quique aer per maria manaret, eum esse Neptunum, terramque eam esse, quae Ceres diceretur.*

CAP. VII.

DE MARTE.

§. I.

MARS g) est ipse Iouis filius, h) ut fabulae habent,

Cerere mammosa GISB. CUPERVS *apotheos. p. 253. A STATIO lib. IV. silu. v. 8. & 50. Actaea a VIRGILIO lib. II. Aeneid. v. 713. ob ereptam filiam deserta: a CICERONE orat. Verrin. IV. cap. 49. ab Enna, Siciliae vrbe, vbi maxime culta est, Ennaea, a MANILIO lib. II. astron. v. 442. ob fruges, quibus praesse ea credebatur, spicifera est dicta.*

g) Mars per ordinem in antiquis monumentis sagatus conspicitur, nonnumquam etiam nudus cum pallio, hasta, galea, clypeo, vel tropæo & parazonio ad latus: saepe etiam equo insidens, vel in curru, qui a duobus equis vehitur, exhibetur. Additus quoque est nonnumquam gallus, qui, milites vigilantes esse debere, significat: *conf. ABR. ORTELIVS deor. & deor. cap. I. num. 15. LIL. GREG. GYRALDVS hist. deor. synt. X. p. 314. BVRC. GOTTH. STRVIVS synt. ant. Rom. p. 95. LAVR. BEGERVS contempl. gemmar. dactyl. GORLÆI p. 35. IAC. DE WILDE antiqu. gemmis illustr. p. 95. seq.*

h) Ut HESIODVS *Ieoyov. v. 921.* habet. Ab OVIDIO *lib.*

bent, Poetis sæpe dictus *Mauors* i) per epen-
thesin, ut apud VIRGILIVM *lib. X. Aeneid. v. 755.*
iam grauis equabat luētus & mutua Mauors
funera.

§. II.

Fingebatur, Thraciæ & Getharum regioni,
quod populos haberet bellicosos, præsidere.
VIRGILIUS *lib. III. Aeneid. v. 35.* canit:

Gradiumque patrem, Gethicis qui præsidet armis.
Nam *Gradius* etiam poetis est dictus Mars, k)
bellorum deus. Sic idem poeta *lib. X. Aeneid. v. 542.*

- - - - arma

lecta refert humeris tibi, rex Gradiue, tropæum.

§. III.

Epitheta 1) eius sunt varia: *armipotens*: vid.

L V-

lib. V. fast. v. 249. Mars a Iunone sine viro & solum
tacto flore conceptus fingitur.

i) Id quod ex GRVTERO *inscript. p. LVI. num. 13.* patet,
vbi etiam pag. sequenti *num. 1. & 2. Mauortius* dicitur.

k) De hac adpellatione ita loquitur SERVIVS ad VIRGI-
LIUM *lib. I. Aeneid. v. 296. graduius Mars adpellatus*
est a gradiendo in bella, vltro citroque; siue a vibratione
hastæ, quod Græci dicunt $\alpha\rho\sigma\delta\alpha\lambda\upsilon\sigma\upsilon$; vel, ut alii di-
cunt, quia gramine sit ortus: adde BARNAB. BRISSO-
NIVM lib. I. de form. p. 49. Marti Gradiuo salios le-
git Numa, ut LIVIVS lib. I. cap. 20. refert: conf.
TOB. GVTHBERLETHVM de salis cap. IV. p. 18.

1) Sic vocatur Armiger, Belliger, Bisultor, communis,
Enyalius, Hesus, Olloudius, pater, salisubfulus, se-
quutor, Victor, Vincius, deus inuictus, quæ omnia ex
inscriptionibus & LILIO GREG. GYRALDO *hisor.*
deor. synt. X. p. 317. cognosci possunt. *Siluanus*
dicitur a *siluis*, quum non solum iis ac venatio-

tio-

LVCRETIVM *lib. I. v. 34.* *Thracius, vltor, victor,* vtrumque crebrum in inscriptionibus.

CAP. VIII.

DE BELLONA.

§. I.

BELLONA m) soror Martis fingitur, & etiam bellorum dea. HORATIVS *lib. II. sat. 3. v. 223.*

gaudens Bellona cruentis.

51-

tioni præfuit; sed etiam apud Thraces eius delubrum in silua stetit, vt STATIVS *lib. VII. Theb. v. 40.* habet. Marti vltori veteres gladios suos, facinori cuidam insigniori destinatos, consecrare solebant, teste SVETONIO *vit. Aug. cap. XXIV. §. 10.* cui addantur: IVST. RYCQVIVS *de Capitol. cap. XXVIII.* THOMAS REINESIVS *epist. XIX. p. 51.* & SAM. PITISCVS *nor. ad Suetonium p. 559.* Varia, lectu digna, de Marte obseruat GAILLARD. GVIRANVS *explic. duor. vetust. numism. Nemaufens. tom. I. thes. ant. Rom.* ALB. HENR. DE SALLENGRE p. 1040.

m) De Bellona videndi sunt: LAVR. BEGERVS *contempl. gemmar. dactyl. GORLÆI p. 24.* IAC. DE WILDE *loco memorato, p. 86.* atque alii. Numini huic adiungenda est *Nemesis*, quæ etiam inter militaria numina locum habuit, & de qua IO. GEORG. GRÆVIVS *lection. Hesiod. p. 28.* IAC. PERIZONIUS *nor. ad Aelian. var. hist. lib. XIII. cap. 2. p. 852.* ed. GRONOVII. IO. ALBERTI *obs. sacr. p. 286.* IO. MICH. DILSHERRVS *disput. tom. I. p. 242.* CHRIST. GOTTL. SCHWARZIVS *miscellan. polit. hum. p. 60.* & IO. CONR. SCHWARZIVS *nov. & adcurator. explicatione Nemeseon quarundam a MONTFAUCONIO collectarum exposuerunt.*

SILIVS *Italicus lib. V. v. 221.*

*ipsa facem quatiens ac flauam sanguine multo
sparsa comam, medias acies Bellona pererrat.*

§. II.

Ενωὶ græce dicitur, etiam a latinis. Idem

SILIVS *lib. X. v. 203.*

*veluti nondum satiasset Enyo
iras seua truces.*

CAP. IX.

DE VVLCANO.

§. I.

VVLCANVS n) Iunonis solius filius secundum
HESIODVM *theog. v. 927.* o) quamquam HO-
MERSVS *Iliad. X. v. 577.* eum ex Ioue conceptum
dicat. Ignis significatur, sicut ipse præsidere fin-
gebatur officinis igne laborantibus, & suas ipse
habe-

n) Apud MICH. ANG. CAUSSEVM DE LA CHAVSSE
deor. simulacr. tab. XIX. tom. V. thes. ant. Rom. p. 777.
Vulcanus exhibetur pileatus, malleum dextra, sinistra
forcipem tenens, formaque ac facie deformis. Per or-
dinem altero pede claudus fingitur, qua de re IO. GE-
ORG. GRÆVIUS *lection. Hesiod. p. 13.* consuli potest.
In nummis gentis Aureliæ frequenter caput eius barba-
tum; forceps vero pone ceruicem visitar. Legendi
sunt: ABR. ORTELIVS *capit. deor. & dearum tab. XIII.*
BVRG. GOTTH. STRVVIVS *synt. ant. Rom. p. 104.*
& IAC. DE WILDE *antiquis gemmis illustrat. p. 120.*

o) Idem & LVCIANVS *de sacrif. tom. I. operum p. 365.*
ed. GRÆVII testatur; quod vero Iuno ex Ioue Vulca-
num conceperit, de eo præter HOMERVM, PHVRNV-
TVS *de natura deorum cap. XIX.* videndus est.

habere officinas, in quibus fulmina Iouis cuderet & deorum heroumque arma: vid. VIRGILIVM lib. VIII. *Aeneid.* v. 415. seqq. Hic poeta officinam illam in Vulcaniis insulis finxit, præsertim in illa, quæ Lipara dicitur; CICERO autem fabricam eius memorat in Lemno insula lib. III. *de nat. deor. cap.* 22. *Vulcanus tertius*, inquit, *ex tertio Ioue & Iunone*, qui Lemni fabricæ traditur præfuisse. *Quartus*, Menalio natus, qui tenuit insulas, prope Siciliam, quæ Vulcaniæ nominabantur. Hoc vero natum ex fabularum falsitate, ut, si illæ non congruerent sibi, plures vnus nominis deos fingerent, quemadmodum de Ioue factum, de Mercurio & sic etiam hic de Vulcano.

§. II.

Claudicasse illum; tradunt, p) quod cælo ceciderit in Lemnum. Hinc exagitat gentiles MINV-
CIVS

p) Hinc a COLVMELLA lib. X. v. 419. *tardipes*; Lemnius vero a VIRGILIO lib. VIII. *Aeneid.* v. 454. & OVIDIO *metam.* lib. IV. v. 184. vocatur, quia, in Lemnum præcipitatus, crus fregerit. Vulcani vxor *Maia* dicta fuit, ut habet MACROBIUS lib. I. *saturnal. cap.* 12. Ei, ut focii, addebantur *Cabiri*, deorum alias ministri & metallorum inuentores, qui apud Samothracas præcipue sunt culti; plura autem de illis STEPH. LE MOYNE *var. sacr.* p. 382. IOS. IVST. SCALIGER *coniect. ad Varron.* p. 23. IO. SELDENVS *de diis Syris syntagm.* II. cap. 16. p. 361. ADRIAN. RELANDVS *diss. misc. part. I.* p. 193. HIER. ALEANDER *explicat. tab. Heliac. rom. V. thes. ant. Rom.* GRÆVII p. 761. TOB. GUTHBERLETHVS *dissert. philol. de mysteriis deorum Cabirorum*, & IO. ANT. ASTORIUS *diss. de diis Cabiris*, litteris mandarunt.

Cellar. Antiquit.

C

CIVS FELIX *cap. XXI. §. 13.* Interpretationem hanc tradit IO. CLERICVS *ad Hesiodum loc. excit. p. 132.* Iunonem celeberrimam aliquem fabrum adoptasse, qui Ἡφαιστος, id est, *Vulcanus*, vocatus fuerit.

CAP. X.

DE NEPTVNO.

NEPTVNVS q) fingitur princeps deorum marinarum, quod eleganter LACTANTIUS inter-

q) Neptunus, Saturni & Opis filius, Iouisque frater fuisse; in fortitione vero totius vniuersi maris imperium tenuisse fertur. Multi existimant, Neptunum antiquis iam Romæ temporibus *Consi* nomine cultum esse; alii autem recte obseruant, *Consum* Isis filium & quidem deum consiliorum, euindemque fuisse, qui alias *Sigalion* & *Harpocrates* est cognominatus, quique inde digitum, ori admotum, in monumentis antiquis habet, ad indicandum, consilia secreta reticenda, nec patefacienda esse: conf. GISB. CUPERVS *Harpocrat. p. 27.* MARC. ZVERIVS BOXHORNIVS *quest. Rom. XL. tom. V. thes. ant. Rom. GRÆVII p. 967.* Per ordinem nudus & barbatus cum tridente & delphino conspicitur; nonnumquam vero in veste cærulea, quæ maris colorem imitatur, adparet. Quandoque cum equis & cetis mari tranquillo incedit. Plura de Neptuno videbis apud MICH. ANG. CAUSSEVM DE LA CHAVSSE *simulacr. deor. tab. VII. p. 772.* EZ. SPANHEMIVM *diff. VII. de usu & præstant. numismat. tom. I. p. 390.* LAVR. BEGERVM *de bello & excidio Troiano p. 8. & 26.* IAC. DE WILDE *antiqu. gemmis illustrat. p. 36. seq.* IO. FRID. GVHLINGIVM *diff. de barba deorum §. IV. & XIV. p. 5. & 13.* IO. NICOLAI *de substrat. vestium p. 91.* Adiungunt Neptuno

terpretatur *lib. I. cap. 2.* eum cum Ioue ita regnum diuisisse, vt ipse insulas acciperet, Iupiter partes mediterraneas. Nam frater Iouis dicitur fuisse Neptunus. Eius formam, munus, ministrum Tritonem describit VIRGILIUS *lib. I. Aeneid. v. 138. seqq.* Glaucis oculis eum depictum fuisse, ridet MINUCIUS *dicto loco.*

CAP. XI.

DE DIANA.

DIANA r) Iouis & Latonæ filia, Apollinis soror, virgo venatrix: Genus eius scripsit HESIO-

C 2

DVS

no *Salaciam*, quæ a *salō* & *cio* secundum VARRO-
NEM *de lat. lingua lib. IV. p. 14.* est adpellata, vt
quæ *salum ciere*, siue mare mouere, credebatur:
item *Veniliam*, siue exæstuationem maris, a *veniēdo*
ita dictam, quia vnda ad litus venit: *conf. 10. ROSI-
NUM ant. Rom. lib. II. cap. XIII. p. 150.* Dati enim
Neptuno comites sunt Tritones, Nereides, Naiades &
Sirenæ cum buccinis, de quibus VIRGILIUS *lib. X.
Aeneid. v. 209.* PLINIUS *lib. IX. cap. 5.* & OVIDIUS
lib. I. metam. v. 333. CATVLLVS *lib. III. eleg. 6.
AVSONIUS Mosell. v. 170. 179.* consulendi sunt.

r) Diana eadem est, quæ luna, et inde in inscriptionibus non solum *Lucina*, quæ cum Iunone Lucina non est confundenda; sed etiam *Lucifera* dicitur. Inuocabatur a parturientibus, vt ex HORATIO, CICERONE, MACROBIO & TERTVLLIANO adparet; ex recentioribus autem LIL. GREG. GYRALDVS *hist. deor. synt. III. p. 119.* IO. PETR. BELLORIUS *descr. sepulcr. Nasonis tab. VIII.* IO. MEVRSIUS *de puerperio cap. I.* THOM. BARTHOLINVS *de puerperio vet. p. 25.* alique id pluribus ostendunt. Præterea illa &

ve-

DVS *theogon.* v. 918. HORATIVVS etiam de illa
 euolui potest *lib. III. Od. 22.* vbi vocatur *montium*
custos,

venationibus præerāt, quare *Nemorensis* & *Nemorensis*
 apud GRVTERVM p. XLI. *num. 7.* & 8. p. XXXIX.
num. 8. ab HORATIO vero *lib. III. od. 22. v. 1.* *monti-*
um custos vocatur. Ex his omnibus satis patet, quam
 ob rem Dianæ huius imago sæpe multis manibus & vberibus
 ornata conspiciatur, & cur cum lunula bicorni in
 fronte eam pingant veteres, eaque, vt venatrix, alte fuc-
 cincta, crinibus in nodum contortis, arcum manu te-
 nens, pharetram in dorso, ceruicemque aut canem ve-
 naticum ante pedes habens, in antiquis monumentis ex-
 hibetur. Nouæ sponsæ & primo partu leuatae mulieres
 ipsi zonam; venatores vero, teste CLAVDIANO de *IV.*
consul. Honorii v. 160. arcum & pharetras ceruorum-
 que cornua, quæ templis eius adhibebantur, ac prædæ
 caput, vel pedes exuuiasque consecrabant. In num-
 mis cum facibus expressa est: vnde & a Græcis *Φωσφο-*
gos; a Romanis vero, vt iam obseruaui, *Lucifera* dicta
 est: conf. EZECH. SPANHEMIVM *not. ad Callima-*
chum p. 132. ANT. BORREMANSIVM *var. lect.* p.
 211. PETRVM SEGVINVM *numism. select.* p. 12.
 IOS. MONTERCHIVM *comm. ad rariora maximi mo-*
duli numismata p. 2. De ipsa Diana eiusque apud ve-
 teres cultu præ ceteris GVIL. CHOVLIVS de *reliq. vet.*
Rom. p. 70. seq. CLAVD. MENETREIVS *symbol. Dia-*
næ Ephes. stat. rom. VII. thes. ant. Græc. GRONOVII
 p. 357. seq. FRANC. DE REBATV *delineat. Dianæ*
Arelatensis rom. I. thes. antiqu. Roman. Sallengriani p.
 599. videndi sunt. His addi possunt ii, qui de Diana
 Ephesia eiusque templo sunt commentati, a IO. ALB.
 FABRICIO *bibliograph. antiquar.* p. 298. IO.
 CHRIST. WOLFIO *cur. philol. & crit. ad Actor. XIX,*
 27. IO. IARKIO *not. ad EL. SCHEDIVM de diis germa-*
nis p. 118. memorati, quibus POLENVS adiungendus
 est, cuius de hoc argumento commentatio Romæ sub
 hac

eustos, nemorumque virgo, Diua triformis, id est, quæ in cælo Luna, in terris Diana venatrix, apud inferos Hecate est, s) & carmine seculari ineunte:

Phæbe silvarumque potens Diana.

PLINIVS inter venationes litteris operam dans huc adlusit *lib. I. epist. 6. §. 3. experieris non Dianam magis montibus quam Mineruam inerrare.*

C A P. XII.

DE APOLLINE.

§. I.

APOLLO, t) qui idem & Phæbus est, Latonæ & Iouis filius, Dianæ frater. Natus fingitur in insula Delo eiusque monte, Cyntho. Hinc *Delius* Apollo dicitur a CICERONE *lib. III. de nat. deor. cap. 36.* & VIRGILIO *Aeneid. lib. III. v. 162.* &

C 3

ma- hac inscriptione prodiit: *dissertazione sopra il tempio di Diana d'Efeso.*

s) Adde PRUDENTIVM *lib. I. contra Symm. v. 365. CLAUDIANVM de rapt. Proserp. lib. I. v. 15. AVSONIVM gryph. v. 18.*

t) De eius figura videndi sunt: CICERO *lib. I. de natur. deor. cap. 30.* MACROBIUS *lib. I. saturn. cap. 17.* ARNOBIUS *lib. VI. aduers. gent. p. 197.* ex recentioribus IAC. DE WILDE *ant. gemm. illustr. p. 7.* OCTAV. FERRARIUS *de re vestiar. lib. I. cap. 3. 10.* NICOLAI *de substrat. vest. §. X. p. 40.* De tripode ipsi assignato, obseruandum est, eum vas ternis præditum pedibus, cui sacerdos, quæ responsa dedit, insidebat, fuisse, conf. MICH. ANG. CAUSS. DE LA CHAVSSE *in sign. pont. max. tab. X. XI. & XII. tom. V. thes. ant. Rom. GRÆVIIP. 317.* & IAC. SPONIUM *misc. erud. antiq. p. 118.*

38 Lib. I. de sacris Romanorum

maternam Delum idem poeta lib. IV. Aeneid. v. 144. dixit. Et Cynthus a monte illo absolute vocatur, itidem apud VIRGILIVM eclog. VI. v. 3. & georg. lib. III. v. 36.

§. II.

Lyra ei, siue cythara a poetis tribuitur: conf. HORATIVVS lib. III. od. 4. & lib. IV. od. 15. etiam arcus & sagittæ apud eundem carmin. secular. v. 61. u) quia credebatur carminis auctor, x) præses Musarum, vt eodem carmine est v. 62. ac peritus iaculandi sagittis: vide OVIDIVM lib. I. metam. fab. VIII. v. 441. Idem credebatur fatidicus & plurimum auctor oraculorum, Delphici, Patarei, Colophonii & ceterorum. Hinc dicitur Delphicus Apollo a CICERONE lib. I. de diuin. cap. 37. Apollo
Py-

u) Inde ab OVIDIO lib. I. met. v. 441. arcitenens, a Græcis vero τοξόφορος, ἑκατηβόλος & ἑκατηβελέτης vocatur, de quo interpretes ad SVETONIVM vit. Neron. cap. XXXIX. §. 5. legendi sunt.

x) Inprimis medicinæ habebatur auctor atque inuentor: conferatur inscriptio apud SAM. PITISCVM lex. ant. Rom. tom. I. p. 123, cui IAC. PHIL. THOMASSINVS de denariis cap. XXIII. Hieron. ALEANDER tab. Heliac. explicat. tom. V. memorati p. 711. IO. HENR. MEIBOMIVS in iusiur. Hippocrat. cap. IV. CHRIST. CELLARIVS diff. academicis p. 232. adiungendi sunt. Eandem ob rationem sæpe in antiquis tam Græcorum quam Romanorum monumentis ἀλεξικακός, ἰατρός, Πæαν, Conseruator, σωτήρ adpellatus est: adde EZ. SPANHEMIVM not. in Callimachi hymn. in Apoll. p. 73. 76. IO. HENR. SCHVLZIVM hist. medicinae period. I. sect. II. cap. I. §. 16. DAN. CLERICVM dans l'histoire de la medecine part. I. lib. I. cap. 7.

Pythius lib. II. offic. cap. 22. y) quia Pytho & Delphi eadem vrbs.

§. III.

Sunt & alia cognomina, z) quæ cuncta fere oraculi aliquid adiunctum habebant, vt *Gryneus* Apollo apud *VIRGILIVM lib. IV. Aeneid. v. 345. Colophonius* teste *LACTANTIO lib. I. cap. 7. & Smintheus ib. §. 9. Laurus* ipsi sacra erat, apud *VIRGILIVM eclog. VII. v. 62. de qua re eiusque ficta origine pluribus OVIDIVS lib. I. metamorph. fab. 9. agit. Missis fabulis, sol Phœbus est & Apollo; tamen, si mauis distinguere, Apollo homo sagax & prudens fuit, vt inde inuentor artium & elegantiorum litterarum, etiam per prudentiam suam vates futurorum crederetur.*

C 4

CAP.

y) Vide, præter multos alios, *IO. ANDR. BOSIVM not. ad Nepotem Miltiad. cap. I. §. 3.*

z) Apollo adpellatus etiam est & *GRANNVS & BELENVS. De illo nomine exponunt: BYRC. GOTTH. STRVVIVS synt. ant. Rom. p. 92. & CHRIST. GOTTL. SCHWARZIVS diff. de Aesculap. & Hygea p. 17; de hoc vero præter BERTHALDVM, IVRIEV, LE MOYNE & BRAVNIVM, consulendi sunt: BERN. DE MONTFAVCON dans l'antiquité expliquée tom. II. part. II. lib. II. cap. 4. §. 2. pag. 390. & PHIL. A TVRRE diff. de Beleno veterum Aquileiens. deo p. 255. eius monumentorum veteris Antii. De reliquis Apollinis cognominibus agit SILVESTER LVRSENIVS diatrib. de Apolline & rarioribus eius cognomin. eius libro de templo & bibliotheca Apollinis Palatini addita.*

DE MERCURIO.

§. I.

MERCURIUS, Iouis & Maiaë filius, Atlantis per filiam nepos: vid. HORATIVM *lib. I. od. 2. v. 43.* & *od. 10.* Natus est in monte Cyllene; inde & *Cyllenius* cognominatus fuit, VIRGIL. *Aeneid. lib. IV. v. 252.* Nuntius deorum fingebatur: a) ideo alæ ipsi aptatæ ad pedes, *ibid. v. 237.* & apud HORATIVM *lib. I. od. 10.*

§. II.

Vt vero in incertis fabulis fluctuabant pagani; ita plures Mercurii efficti. Lege LACTANTIUM *lib. I. cap. 6. §. 2.* qui eiusdem *libri cap. 10. §. 7.* vere ipsum furem & nebulonem dixit. Callidus enim & fraudulentus homo fuit, ideoque etiam mercaturæ præfectus erat.

CAP.

a) Eadem de causa & eloquentiæ præesse existimabatur, & Græci eum *Ἐρμῆς* a græca voce *ἔρμῆς* adpellabant, testibus PHVRNUTO *de natura deorum cap. XVI. p. 164.* & PORPHYRIO apud EVSEBIUM *præpar. euang. p. 114.* Rem ipsam pluribus enarrant: THOM. GALE *not. in Iamblichum p. 182.* LVD. CÆL. RHODIGINVS *ant. lect. lib. XXIX. cap. 14. p. 1633.* IAC. OISELIUS *not. ad Minuc. Felic. p. 184.* EL. SPANHEMIVS *not. ad Aristoph. Plut. v. IIII. p. 267. ed. KVSTERI.* Quare Paullus, propter singularem, qua præditus erat, loquendi vim, Mercurius habebatur, *Act. XIV, 12.*

DE VENERE.

§. I.

VENUS est indigna, de qua multis agatur. b) Libidinofissima mulier in Cypro orta credebatur; siue ex spumo maris nata, eodem primo aduecta, & quidem ad urbem Paphon, vbi postea potissimum colebatur, & *Paphia* cognominabatur, apud VIRGILIVM *georg. lib. II. v. 64.* Vrbs hæc, nefandis sacris profanata, ab apostolo euangelii luce purgata illustrataque fuit, quum ibi Simonem magum miraculo compefcuit & Sergium proconsulem ad Christum adduxit.

§. II.

Cognomina alia sunt *Amathusia*, c) apud TACITVM *lib. III. annal. cap. 62.* ab Amathunte, Cypri vrbe

b) Venus in statuis, nummis & gemmis diuerso exprimitur modo. Plerumque nuda, quandoque stolata, raro armata, cum pomo in dextra & temone in sinistra adparet. Conferantur: BYRC. GOTTHESTRVIVS *ant. Rom. cap. I. p. 99.* LAVR. BEGERVS *thes. Brandenb. part. I. p. 170.* & in *meleagrid*, p. 5. IAC. DE WILDE *ant. gemm. illustr. p. 48. 49.* Nonnumquam barbata conspicitur, vt ex MARC. ZVER. BÖXHORNIO *quæst. Rom. XIII. tom. V. thes. ant. Rom. GRÆVII p. 936.* potest cognosci. Semper apud veteres differentiam inter Venerem popularem ac cælestem siue Vraniam fuisse, monstrant PETR. IVRIEV dans *l'histoire des dogmes & des cultes part. IV. cap. 7. p. 692.* & CAROL. FATINVS *comm. in antiquum Marcellinæ monumentum p. 407.*

c) Adde CATVLLVM XLVIII. 51. & VIRGILIVM *Cir. v. 242.* & *lib. X. Aeneid. v. 51.*

vrbe; & *Erycina*, ab Eryce, Siciliae monte. Quae religio etiam Romam translata fuit, & ibi quoque templum exstructum sub *Erycina Veneris* nomine. Ideo autem Romani hoc nomen sanctius colebant, quia fama vel fabula erat, Romanos ab Aenea, Veneris filio, genus deriuare: praesertim caesares gentem suam Iuliam ab Iulio, Aeneae filio, voluere deductum esse. Vnde & templum & multae inscriptiones *VENERI GENETRICI*, id est, caesarum matri, factae. *CICERO lib. III. de nat. deor. cap. 23.* plures recenset Veneres, vt fere omnes deos suos pagani propter diuersas originum derivationes multiplicabant, & aliam ex spuma procreatam refert: aliam ex Ioue & Dione, quae nupserit Vulcano: aliam *Syriam* adpellat, Tyroque conceptam, quae *Astarte* vocetur, quod ipsum nomen *Astoreth* est idoli Sidoniorum, *2 Reg. XXIII, 13.* Alia cognomina sunt: d) *Cytherea*, apud *HORATIVUM lib. I. od. 4.* *Dionaea* a *Dione*, quae secundum *CICERONEM* mater fuerat; sed nomen commune & filiae est apud *SILIVM lib. VI. v. 697.* Vnde *Dionaea mater*, intellige, Aeneae: vid. *VIRGILIVM lib. III. Aeneid, v. 19, eclog. IX. v. 47.*

CAP.

d) De eiusmodi cognominibus pluribus edisserunt iam memorati *PITISCVS* & *GYRALDVS*. Veneris filius Cupido fuit, de quo *IUL. CAROL. SCHLÆGERVS* *diff. de nummo Alex. M. cap. VIII. seqq.* *IAC. SPONIVS misc. eruditae antiqu. p. 8.* & *IO. GEORG. GRÆVIVS praef. ad tom. V. thes. antiquit. Rom. edisserunt.*

CAP. XV.

DE IANO.

§. I.

In selectis diis præcipui erant: IANVS, rex Italiae, Saturnum, a Ioue pulsum, excipiens: vid. VIRGILIVM *lib. VIII. Aeneid. v. 319. seq.*

§. II.

Fingitur bifrons apud VIRGILIVM *lib. VII. Aeneid. v. 180.* & MINVCIVM FELICEM *cap. XXI. §. 13.* qui sequenti *cap. XXII.* id quoque de Iano rege, Saturnum excipiente, prodidit, & utrumque hominem esse probavit.

§. III.

Numa Pompilius templum Iano Romæ ea lege condidit, ut semper pateret belli tempore, & clauderetur, quum ubique pax esset & arma quiescerent. e)

e) Ex eo *Parulcius & Clausius* est vocatus. Pacis enim tempore clausæ erant ianuæ templi, quod illi consecratum erat; durante vero bello, istæ patebant. OROSIVS *lib. VII. cap. 2.* adfirmat, tempore nati Christi templum hoc clausum fuisse; sed erravit sine dubio, quum eo anno bellum cruentissimum in Germania, Druso & Tiberio ducibus, est gestum. Legantur: HENR. NORISIVS *cenotaph. Pisani diff. II. cap. 10. tom. III. operum p. 309.* & IO. MASSONIVS *in Iani templ. Christo nascente referat.* aliique, a IO. ALB. FABRICIO *biograph. antiquar. p. 295.* memorati. De Iano eiusque cultu præsertim videndi sunt: GROSEVS DE BOSE *diff. de Iano veterum & nummis nonnullis, eum respicientibus,* quæ gallice Parisiis MDCCV. prodiit: PHI-

LII-

re hoc templum fuit, statim a conditu sub Numa, iterum post Punicum primum bellum. Deinde paruit vsque ad Augustum, qui ter clausit, quia eo imperante verus princeps pacis homo nascebatur, atque sic hoc quoque a paganis, quamquam non animaduertentibus, significandum erat: vide VELLEIVM PATERCVLVVM *lib. II. cap. 38. §. 3. & historiam nostram antiquam. f)*

CAP.

LIPPVS VENVTI, qui Romæ commentationem sub hac emisit inscriptione: *dissertazione sopra il tempio di Giano. Speciatim de Iano clauigero* CHRIST. GOTTL. SCHWARZIVS *diff. de diis clauigeris p. 4. agit.*

f) Reliqui selecti dii, a nostro auctore omitti, sunt:

I. *Saturnus*, sub cuius regimine tempora omnium felicissima; ipsum vero a Ioue filio regno expulsum fuisse, veteres perhibent. Habebatur deus temporum, atque vt senex valde decrepitus, falcem manu tenens, tristis & pallidus & cum serpente, qui caudam propriis dentibus mordebat, nonnumquam etiam cum filio parvulo, quem deuorare vellet, repræsentabatur. Præsidebat hortis & custos ruris habebatur: Saturno *Lusa* adscripta est a *luendo* siue expiando sic dicta, teste A. GELLIO *lib. XIII. cap. 21.*

II. *Genii*, qui etiam ad selectorum deorum classem referuntur, & de quorum natura, indole atque officiis HENRICVS LINDENBROGIUS *observationibus ad Censorinum de die natali: IO. TAFFINVS de ludis secularibus cap. XIII. GEORG. WONNA diff. III. de geniis, Ienæ MDCLXIII. habitis: ANTON. FRANC. GORI diff. de genio domestico, quæ tom. III. eius musei Etrusci exstat, & PASSERI comm. de eodem argumento, aliique videndi sunt. Ipsos genios expressos videbis apud IO. CIAMPINI vet. mon. tom. II. p. 2. & MICH. ANGELVM CAUSSEVM DE LA CHAVS-*

CHAVSSE tom. V. thes. ant. Rom. GRÆVII p. 785. De geniis loci, qui certis regionibus præesse credebantur, vid. GISB. CUPERVM lib. III. obseru. p. 335. Harpocrat. p. 242. & EZ. SPANHEMIVM diff. III. de usu & præst. numism. p. 87. Genio bono lares, ac genio malo *lemures* illique *penates*, ut numina cognita, addebantur, ac cum iis pro præsidibus & custodibus hominum putabantur, de quibus pluribus agunt: EZ. SPANHEMIVS de *Vesta diatrib.* tom. V. thes. Græviani p. 606. PASSERI comm. de ara sepulcrali, MARC. ZVER. BOXHORNIVS quæst. Rom. VI. aliique, à IO. ALB. FABRICIO bibliogr. antiquar. cap. VIII. p. 260. memorati.

III. Sol, princeps siderum, deus inuictus vel omnipotens ac *Mithra* pictus, de quo numine eiusque sacris præter alios legi possunt: GISB. CUPERVS Harpocrat. p. III. IAC. SPONIVS miscell. erudit. antiquit. p. 87. Cultus huius numinis in oriente & imprimis apud Persas maximus fuit, ut ex SAM. PITISCO not. ad Curtium lib. IV. cap. 13. & GERH. IO. VOSSIO de idol. lib. II. cap. 9. p. 350. patet. Negavit hoc THOM. HYDE hist. relig. vet. Persar. cap. IV. p. 106. sed merito refutatur à PHIL. A TURRE monument. vet. Antij p. 194.

Luna, soror solis fuit, & *Larona*, itemque *Lunus* deus nonnumquam dicta est, de qua SPARTIANVS vit. Caracall. cap. VII. & IAC. SPONIVS misc. erud. ant. p. 90. euolui possunt.

IV. *Orcus*, quem ita græco nomine, alias vero *Ditem* & *Diespitrem*, itemque *Iouem Stygium* vel *Summanum* dicebant antiquiores, cuiusque inscription. apud GRUTERVM p. MXV. num. 7. & apud CICERONEM de diuin. lib. I. cap. 10. mentio fit; ipsam vero Plutonis figuram eleganter describit CLAVDIANVS lib. I. de raptu Proserp. v. 77. Putabatur pro præside ac rectore totius inferorum regni, qui mortuos ad tribunal suum prouocaret, iisque præmia & supplicia distribueret, teste CLAVDIANO loco excitato v. 55.
De

DE BACCHO.

BACCHVS, g) Iouis & Semeles filius, bis natus, OVID. *metam. lib. III. v. 310.* Vini colendi auctor ferrur, ut notum est. h) Vocatur & *liber pater*

De eius vxore Proserpina ARNOBIVS *lib. V. p. 171.* de- que tribus, qui sub ipso erant, iudicibus, Aeaco, Minoe & Rhadamantho: eius ministro Charonte, qui mortuorum animas in alterum transferret orbem, de- que furiis, Parcis & Harpyiis GYRALDVS *histor. deor. synt. VI. p. 201. seq.* legendus est. Plutonem hunc non eundem esse cum deo Pluto, diuitiarum præfide, docet inscriptio apud GRVTERVM *p. XXI. num. 8.*

g) Conf. etiam CICERONEM *lib. II. de nat. deor. cap. 24.* Simulacra eum mox vt iuuenem, mox vt senem exhibent. Sæpe adparet nudus, & in capite cornua gerens, quod etiam pampineis, hedera & ficulneis frondibus ornari solebat. OVIDIYS *lib. IV. metam. v. 17.* ei muliebrem adsignat figuram. De tigride & panthera, ei vindicata, lege eundem *lib. III. metamorph. v. 666.* Eius comites Sileni, Satyri, Bacchæ, Thyæ, Mimallones & Bassarides nymphæ fuere.

h) Eandem ob rationem ei thyrsus, vua & cantharus ad- scribitur: lege TIBVLLVM *lib. II. eleg. 2.* DIODO- RVM *Siculum lib. II. p. 212.* TACITVM *lib. XI. an- nal. cap. 31.* PROPERTIVM *lib. III. eleg. 3.* & SIDO- NIVM APOLLINAREM *carm. XXII. v. 30.* Vinde- mia redeunte, Bacchum sacrificiis aliisque sacris cere- moniis & Græci & Romani honorare solebant: conf. IO. DOVGTEVM *analect. vet. test. exerc. 155. p. 413. seq.* ISAAC. CASAVBONVM *de poesi satyrica lib. I. cap. 5.* & EZECH. SPANHEMIVM *not. ad Ari- stoph. nub. v. 310. p. 281. ed. KVSTERI.* Bacchus & inter deos artis medicæ tutelares locum habuit, quod mul-

pater apud CVRTIVM, *Lycus*, *Bromius* apud OVIDIVM *lib. IV. metam. v. 11.* Insignia eius scripsit eleganter SILIVS *lib. VII. v. 195.* Vicia & crimina eius ostendit LACTANTIVS *lib. I. cap. 10. §. 8.*

CAP. XVII.

DE CASTORE ET POLLUCE.

§. I.

Hi *Dioscūri*, id est, Iouis filii i), in actis apostolorum vocantur. k) Sed alter tantum Iouis putabatur, alter hominis filius; qui vero ita amore iuncti fuissent, vt immortalis mortali alternas

vi-

multis exemplis DAN. VINCKIUS *amœnitat. philologico-medici cap. I. §. 6.* probavit. Plura de hoc nomine adferunt: LAURENT. BEGERVS *diff. de Cranæ inf. p. 26.* IO. HENR. EGGELINGIVS, *myst. Cereris & Bacchi tom. VII. thes. ant. Græc. GRO-NOVII, p. 57.* ANT. VAN DALE *diff. IX. ad antiquit. & marmor. spectant. p. 84. seq.* CHRIST. KORTHOLTUS *not. ad Iustinum martyr. p. 19. ed. GRABII: IAC. SPONIUS miscell. erud. antiq. p. 25.* alique plures apud SAM. PITISCVM *lex. ant. Rom. tom. I. p. 239.*

- i) Alii dicunt, Pollucem & Helenam Menelai vxorem, Iouis; Castorem & Clytemnæstram, quæ Agamemnoni nupsit, Tyndari liberos fuisse.
- k) Eorum sidera coniuncta nautis periclitantibus salutem adferre credebantur, vnde & sæpe naues ab iis nomen suum accipiebant, vt ex memorato ab auctore loco Actor. XXVIII, II. patet: adde IO. ALBERTI *obs. sacr. p. 288.* EZ. SPANHEMIVM *not. ad Callimachum p. 556.* & *de usu & præst. numism. tom. I. p. 475.* vbi plura de his Dioscūris leguntur; & VIRGILIVM *lib. VI. Aeneid. v. 121.*

vices in cælo concesserit: vid. SILIVS *lib. IX. v. 295.* & *lib. XIII. v. 805. 1)* MINVCIVS FELIX *cap. XXI. §. 16.* Mater ipsorum Læda, Lacedæmonia, §. II.

Aetas fuit breui ante Troianum bellum, quia focii erant belli Argonautici. Præsides artis equestris, pugilatus & aliorum certaminum credebantur: item fausta fidera nauigantium. Vid. MINVCIVS *cap. VII. §. 3.* & *cap. XXI. §. 5.*

CAP. XVIII.

DE BONA DE A. m)

SIC FAVNA siue FATVA, antiquissima regina, fuit adpellata, & a matronis & virginibus Ve-

l) Quod ideo fictum a paganis hominibus esse videtur, quoniam in sidus geminorum translati esse dicebantur, quorum alter vbi oritur, alter occidit. Vterque & Castor & Pollux *Castores* dicebantur: conf. HENR. DODWELLVS *præl. Cambelen. p. 694.*

m) Bona dea eadem, quæ Vesta prisca siue tellus fuit, ideoque ab auctore ad deos selectos referri debuisset. In inscriptionibus sæpe *magna mater deum, mater magna, mater Idæa, dea Phrygia, mater Berecynthia* vocatur: conf. MACROBIUS *saturn. lib. I. cap. 12.* AVGVSTINVS *de ciuit. Dei lib. VII. cap. 24.* & imprimis LVCRETIVS *lib. II. v. 598.* De hoc numine singularem commentationem LAVRENT. PIGNORIVS sub hac inscriptione edidit: *magnæ deum matris Idææ & Attidis initia, ex verustis monumentis eruta, quæ rom. VII. thes. ant. Græc. GRONOVII p. 505. exstat.* Ab Iside numen hoc distinctum fuisse, probat inscriptio apud GRVTERVM p. XVII. num. 2. Taurobolium huic

Vestalibus ita culta in pontificis siue consulis domo, vt nefas & summum piaculum esset, vllum masculum hominem per eos dies intra ædes illas versari. Quibus sacris quum Clodius ancillæ vestibus irrepsisset, & in ea causâ Cicero testimonium perhibuisset, inexpiabile odium Clodii aduersus Ciceronem exortum est. CICERO sæpe huius rei meminit *pro Milone cap. III. & V.* & *pro domo; maxime vero de harusp. resp. cap. XVII.* & *parad. IV.* vbi *opertum bonæ deæ* vocatur propter illam occultationem. LACTANTIUS etiam consuli potest *lib. I. cap. 22. §. 9.* & *lib. III. cap. 20. §. 4.*

CAP. XIX.

DE HERCVLE.

§. I.

HERCVLES, n) qui & *Alcides* vocatur, VIRGIL. *eclog. VII. v. 61.* & *lib. VI. Aeneid. v. 801.* ex illo numero deorum est, qui propter me-

huic numini, vt Attidi criobolium, proprium fuit, de quo VAN DALE *diff. IX. ad ant. & marmora spectant. p. I. seq.* & IAC. GUTHERIVS *de vet. iur. pont. lib. IV. cap. 13.* legendi sunt.

n) De exuviis leonis, quibus Hercules ornatus in antiquis conspicitur monumentis, deque pomis eius aureis, ac clava, a qua ab OVIDIO *lib. I. fast. v. 543. clauiger* dicitur, deque arcu & sagittis eius videndi sunt: ALBRICVS *de deorum imaginibus cap. XXII.* MICH. ANG. CAUSSEVS *de la chausse de simul. deor. cap. XXX.* HIERON. ALEXANDER *tab. Heliac. explic. tom. V. thes. ant. Rom. GRÆVII p. 715.* & GER. Cellar. Antiq. D 10.

merita & præclare facta fuerint consecrati. Multa de eo fabulati sunt & duodecim eius laboribus, quæ

IO. VOSSIVS *de idololatr. lib. II. cap. 15.* in primis PETR. DAN. HVETIVS *demonstrat. euang. propos. IV. p. 273.* consulendus est, qui in originem numinis huius accurate inquit. Habebatur in numero deorum vialium, vnde & itinera facturi ipsi supplicare solebant; qua de re EVERH. OTTO *de tutela viar. publ. part. I. cap. 10. p. 178. seq.* & NIC. BERGIER *de publ. & militar. imp. Rom. viis lib. IV. sect. 43. §. 10.* legantur. De Hercule somniali, qui incubantibus in eius templis somnia mittere credebatur, CLAVD. SALMASIVS *exercit. Plin. p. 248.* & IAC. SPONIUS *de aris ignotor. deor. tom. VII. thes. ant. Rom. GRONOVII p. 268.* & *miscell. erud. ant. p. 100.* exponunt. De Hercule Saxano, Tiburtino, Tricoso IO. GEORG. GRÆVIUS *præf. ad tom. V. thes. ant. Rom.,* de Hercule inuictio IAN. BROVCKHVSIVS *not. ad Tibull. p. 74. & 400. de Magusano BOXHORNIVS quæst. rom. I. de Musage-te EDMVNDVS FRIGELIVS de statuis p. 24.* & IAC. PHIL. THOMASINVS *de donar. p. 169.* de Hercule sancto DAN. HEINSIVS *not. ad Ovidium lib. VI. fastor. v. 213.* & IO. PASSERATIVS *not. in Propert. lib. IV. eleg. 10. v. 71.* conferri possunt.

Herculem hunc Sabinos *Sancum* adpellasse, Romæque *dei fidii* nomine cultum esse, FESTVS voc. *propter* & VARRO *de lat. lingu. p. 14.* ex recentioribus vero IO. MICH. DILHERRVS *disp. tom. I. p. 65.* probant, quo & inscriptiones apud GRVTERVM p. *XCVI. num. 5. seq.* pertinent, vbi deus ille Fidius SEMO SANCVS adpellatur. Indigetes enim dii *semones* haud raro dicti sunt. Eiusmodi inscriptionem IUSTINVM *martyrem* fefellisse, vt Simoni mago statuam erectam fuisse crediderit, dudum solide, præsertim contra pontificis romani sectatores, ab eruditissimis viris, quos venerandus pater *hist. eccl. sec. I. cap. 4. sect. 1. §. V.*

quæ quod non omnia concordabant, pro more etiam plures finxere Hercules: vid. CICERO de nat. deor. lib. III. cap. 16.

§. II.

Plures Hercules tradunt nobis ii, qui interiores & reconditas litteras scrutantur, ibidemque sex numero narrant. Sed hæc ita commiscentur, vt tamen vulgo, vnum fuisse, creditum fuerit, qui ex Hispania bellum per Italiam in Indiam vsque protulerit. Notæ sunt etiam *tragædia*, quæ Senecæ tribuuntur, *Hercules furens* & *Hercules Oetaus*. Vitia eius & refutationem diuinitatis habet LACTANTIUS lib. I. cap. 9. Et quoniam in hoc falso numine nomina deorum finiemus, ἐπινοίας adhuc adiicienda est Ciceronis ex lib. III. de nat. deor. cap. XV: *Iam vero in Græcia multos habent ex hominibus deos, Herculem, Aesculapium, o) Tyn-*

D 2

da-

§. V. p. 476. memorauit, est monstratum. De reliquis Herculis cognominibus SAM. PITISCVS *lexic. antiq. Rom. tom. II. p. 268.* consulendus est.

o) Aesculapius præsertim artis medicæ deus tutelaris fuit, qui vel a patre, vel a Chirone Centauro, cui alendum eum pater tradiderat, artem hanc didicit, vt veteres perhibent. Eum insigni legatione Epidauro expetitur, forma draconis in Italiam venisse, VALERIUS MAXIMVS lib. I. cap. 8. §. 2. aliique testantur. Mortuos illum resuscitasse, & a Ioue, ne plures mortales artem medicam discerent, fulmine deletum fuisse, poetæ fingunt. Multa habet in antiquis inscriptionibus cognomina, vel ab eius sanandi peritia, vel a locis, vbi imprimis est cultus, sumta. Fingitur modo barbatus: modo imberbis, vt in nummo Antonini Pii apud EZECH. SPANHEMIUM de usu & præst. numism. tom.

I.

daridas. Romulum nostri aliosque complures, quos quasi novos & adscriptitios ciues, in caelum receptos, putant.

Hæc

I. p. 181. Signum eius fuit draco, quem ANDR. MORELLVS *specim. rei nummar. tab. XII. p. 132.* exhibet, quod animal diis, imprimis vero Aesculapio, ob eius felicitatem, vigilantiam, salutem & potentiam, veteres adscripserunt, cuius rei forsitan serpens æneus, salutis causa in solitudine erectus, occasionem dedit; qua de re PETR. DAN. HVETIVS *demonstrat. euang. propos. IV. cap. 8. p. 166.* & EZ. SPANHEMIVS *epist. I. ad Morellum p. 69.* videndi sunt. De ipso Aesculapio eiusque cultu ex multis scriptoribus hic adduxisse sufficiat: CHRIST. CELLARIUM *diff. academ. a venerando patre editis, p. 235. seq.* CHRIST. GOTTL. SCHWARZIVM *diff. de Aesculapio & Hygea, diis Φιλαι-Ιγώπιος, OCTAVIUM FALCONERIUM inscription. athleticis tom. VIII. thes. ant. Græc. GRONOVII p. 2343. seq. 10. HENR. SCHVLZIVM comp. hist. medicine lib. I. cap. 8. p. 44. seq. aliosque a SAM. PITISCO lex. ant. Rom. tom. I. p. 50. memoratos. Ad deos indigetes pertinet etiam Quirinus, siue Romulus, quem semper cum armis ac hasta, vel cum fratre Remo lupam lactantem exhibet antiquitas, & de quo LIVIVS lib. I. cap. 16. VIRGIL. lib. VIII. Aeneid. v. 631. & FLORVS lib. I. cap. I. legendi sunt. VERTVMNVS antiquissimus Faliscorum deus fuisse dicitur, qui frugibus autumnii & mercaturæ apud Romanos præficiebatur, ac in omnes formas sese transferre mentesque humanas pro voluntate sua vertere ac disponere posse, credebatur: adde HORATIVUM lib. I. epist. 20. v. 1. & PROPERTIVM lib. IV. vel. 2. v. 1. seq. De Priapo, qui apud veteres & Portunus vocabatur ac hortis præerat, eiusque obscena imagine, IO. IAC. BOISSARDVS *antiquitat. rom. VI. p. 36. IAN. GRVTERVS inscript. p. XCV. & ex veteribus HORATIVS lib. I. serm. eclog. 8.**

V. I

Hec igitur indocti ; quid vos philosophi ? qui meliora ? omitto illa. Et cap. XVI: sed ut hæc concedantur,

D 3

v. I. seq. VIRGILIUS *eclog. IV. v. 34.* & PRVDENTIVS *Symmach. lib. I. v. III.* consulendi sunt. Omnes eiusmodi dii ad indigetes referebantur a Romanis. Ab his *virtutes diuinæ adfectionesque animi diuersæ sunt,* quas pariter diuino prosequuti sunt cultu Romani, iisque templa & ædes consecrarunt, vti hæc de *Fortuna, Virtute & Honore, Mente, Pietate, Fide, Spe* aliisque numinibus tam veterum loca, quam inscriptiones perhibent, de quibus præ ceteris digni sunt, qui legantur: BVRC. GOTTH. STRVVIVS *synt. ant. Roman. p. 134.* seq. LIL. GREG. GYRALDVS *histor. deor. synt. I. p. 26.* seq. & IO. ALB. FABRICIVS *bibliograph. antiquar. cap. VIII. p. 261.* Infima deorum fors comprehendebat omnia ista numina, quæ vel agris ac ruri, vel aliis vilioribus mortalium actionibus præfecti esse credebantur. Ad rusticos deos *Pan* referendus est, antiquissimus Arcadum deus & ab Euandro Romam traductus, atque ab iis etiam sub *Luperci & Fauni* nomine cultus, cuius figuram optime SILIVS *Italicus lib. XIII. v. 326. p. 665.* ed. DRAKENBORCHII & MINVCIVS FELIX *Octau. cap. XXI. p. 206.* ed. GRONOVII describunt. De *Fistula* eius, quam primus ex arundinibus composuisse fertur, TIBVLLVS *lib. II. eleg. 5. v. 29.* & VIRGILIUS *eclog. II. v. 31.* seq. testes sunt: adde ABR. ORTELIVM *deor. dearumque capit. cap. II. fig. 33.* & ANDR. CHRIST. ESCHENBACHIVM *diff. de consecratis gentil. lucis p. 183.* eius *dissertationum academicar.* De *Silvano* HORATIVS *lib. II. ep. I. v. 139.* & VIRGILIUS *eclog. X. v. 48.* conferendus est: de deo *Termino* eiusque cultu exstat dissertatio in *memoriis Treuoltnis* anni MDCCVI. mens. August. p. 1380. seq. de reliquis vero diis rusticis, tam maioribus, quam minoribus, iisque, qui variis hominum actionibus præerant, iam laudatus BVRC. GOTTH. STRVVIVS *loco memorato* egit, ad quem breuitatis causa lectorem remittimus.

tur, reliqua qui tandem non modo concedi, sed omnino intelligi possunt? quum fruges Cererem, vinum Liberum dicimus, genere quidem sermonis nos utimur vsitato; sed ecquem tam dementem esse putas, qui illud, quo vescamur, deum esse credat? Nam, quos ab hominibus peruenisse dicis ad deos, tu reddes rationem, quemadmodum id fieri potuerit; aut cur fieri desierit? & ego discam libenter.

§. III.

Post Ciceronem autem crebro factum, vt imperatores in numerum deorum referrentur; verum illud irridet etiam PLINIUS *paneg. cap. II. adde LACTANTIUM lib. I. de fals. relig. cap. 15.* Tales in deorum numerum relati, vt saepe loquitur EUTROPIUS, dicebantur potius *diui*, quam *dei* latine, vt *diuus Caesar, diui fratres*, id est, Marcus & Lucius Antonini. Graeci autem non distinguunt inter diuum & deum; sed vterque Θεός & ΣΤΡΑΒΟ saepe Κοῖσος ὁ Θεός *lib. VIII. X. & XIII.* Adde PÆANIVM *lib. VII. cap. 8. §. 6.* Euectio ad eiusmodi honorem diuinum vocabatur latine *consecratio*, Graece ἀποθέωσις, cuius ritum HERODIANVS descripsit.

SECT. II.

DE COLLEGIIS SACRIS.

CAP. I.

DE COLLEGIIS SACRIS AC SACERDOTIIS GENERATIM. p)

CICERO *de harusp. resp. cap. IX.* distinguit eiusmodi

p) De sacerdotibus, siue iis, qui apud veteres Romanos facti